

ORTA SINIF BİR İDEOLOJİ OLARAK ANNELİK*

Nurcan Pınar EKE**

Öz

Annelik kadim, kutsal ve değişmez bir olgu addedilse de pek çok dinamiğe bağlı olarak sürekli yeniden inşa edilir. Bu inşa süreci ise büyük oranda ideolojiktir ve *annelik ideolojisi* olarak nitelenebilecek bir yapı dâhilinde gerçekleşir. Annelik ideolojisini ele alırken, toplum içindeki farklı hiyerarşik katmanları ifade eden *sınıf* yapılanmalarına özellikle eğilmek gerekir. Zira tarihsel dönemler, coğrafyalar ya da kültürler bazında ideal anneye atfedilen niteliklerin görünürlüğüyle kıyaslandığında; anneliğin sınıf dolayımı tezahürleri son derece görünmezdir. Oysaki toplumsal yapıda yer alan farklı sınıf katmanlarından her biri, her ne kadar ideoloji aksini sağlamaya çalışsa da anneliği kendi değerleri çerçevesinde biçimlendirir. Yaratılmaya çalışılan genel algı anneliği, biyolojik determinizm kısılcığında düşünmeye ve kadın doğasına atfetmeye bu yolla da *evrensel* bir deneyimmişçesine tek tipleştirmeye eğilimli olsa da annelik mitleri sınıfsal bağlamda çeşitlenir.

Tabiidir ki gebelik ve doğum, günümüzdeki yeni üreme teknolojileri istisnai yapısından ötürü dışarıda bırakılırsa, ilk insandan beri kadın bedenine sıkı sıkıya bağlıdır. Bir canlıyı bedeninin içinde büyütür o bedenden dışarı çıkarmak ve yine bedenin uzuvları vasıtasıyla beslemek anlamında; annelik zaruri bir biyolojik deneyimdir ve evrenseldir. Buraya kadar müphemlik yoktur. Tartışmaya açık olan ise annelik deneyiminin hangi sosyal sınıflarda nasıl ve ne oranda icra edileceğinin çerçevesini çizen ideolojidir ve anneliği ideolojik bağlamıyla kavramak, annelik ideolojisinden doğan normların sınıf eksenli işleyişini anlamak için önemlidir.

---

*Bu makale 2020 yılında Hacettepe Üniversitesi SBE İletişim Bilimleri Anabilim Dalı tarafından kabul görmüş doktora tezime olan "Çocuksuzluk Tercihinin Söylemsel İnşası" adlı çalışmadan türetilmiştir.

**Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, GSTMF, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, npinareke@baskent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2412-947X

Makale Gönderim Tarihi: 16/03/2023, Makale Kabul Tarihi: 25/04/2023

Çalışma, teorik bir zeminde konumlanmakta olup; annelik ideolojisine ve annelik ideolojisinin sınıfsal köklerine dair betimsel bir literatür taraması eşliğinde konuyu tartışmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede anneliğe dair kültürel pratiklerin, orta sınıfın yapısal koşullarıyla ilişkisi ve orta sınıf kadınlık inşasındaki işlevi ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Annelik, Annelik ideolojisi, Sınıf, Orta sınıf Kadınlık inşası, Yeni annelik miti, Yeni orta sınıflar

Motherhood as to be a Middle-Class Ideology

Abstract

Although motherhood is considered an ancient, sacred, and unchangeable phenomenon; It is constantly rebuilt depending on many dynamics. This construction process is largely ideological and takes place within a structure that can be described as the *ideology of motherhood*. When considering the ideology of motherhood, special attention should be paid to *class* structures that express different hierarchical layers in society. Because when compared with the visibility of the qualities attributed to the ideal mother on the basis of historical periods, geographies, or cultures; the class-mediated manifestations of motherhood are highly invisible. Each of the different class layers in the social structure shapes motherhood within the framework of its own values, although the ideology tries to provide the opposite. Although the general perception that is tried to be created tends to think about motherhood in the grip of biological determinism and to attribute it to female nature, and to standardize it as if it were a universal experience in this way; maternity myths vary in class context.

Pregnancy and childbirth have been closely tied to the female body since the first human; motherhood is an essential biological experience and is universal. What is open to debate is the ideology that outlines how and to what extent the experience of motherhood will be performed in which social classes. Understanding motherhood in its ideological context is important to understand the class-oriented functioning of norms arising from motherhood ideology.

The study is located on a theoretical ground and aims to discuss the subject with a descriptive literature review on the ideology of motherhood and the class roots of motherhood ideology. In this context, the relationship of cultural practices about motherhood with the structural conditions of the

middle class and its function in the construction of middle-class womanhood will be revealed.

Keywords: Motherhood, Motherhood ideology, Class, Middle-class femininity construction, New mommy myth, New middle classes

Giriş

İçinde yaşadığımız patriarkal pronatalist toplumlar dikkate alındığında kadınlığın annelikten, dolayısıyla çocuktan azade düşünülmediği herkesin malumu olan bir konudur. Oysa çocuk sahibi olmak, farklı cinsiyetler için farklı toplumsal anlamlara denk düşmektedir. Erkeklik, *eylenenler* üzerinden inşa edildiğinden erkeğin çocuk sahibi olup olmaması bir değer ve kimlik kıstası olarak önüne konulmazken; kadınlık, *annelik* üzerinden inşa edildiğinden her kadının 'doğal olarak' anne olmak isteyeceğine dair hâkim bir algı mevcuttur. Eğer ki kadın anne olmuyor ya da olamıyorsa, toplum nezdinde kimliğinin/varlığının sorgulanması ve/ya değersizleştirilmesi yaygın gözlenen bir durumdur.

Bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği meselesi ya da Françoise Heritier (2019)'in adlandırmasıyla *cinsiyetler arası değer ayrımcılığı* olarak okunabilecek bu durumun altında çok temel bir düalite yatmaktadır. "*Erkeğin kim olduğu değil ne yaptığı önemlidir*" diyen yaygın kabule istinaden erkekler nihai ürünün hiç ortaya koymasalar bile etkinlikleriyle, çalışma-üretme-yaratma kapasiteleriyle, eyledikleriyle nitelenmekte ve değerlendirilmektedirler (Rowbotham, 1987, s.89-91). Gittins'in da dikkat çektiği üzere, patriarkal ideolojinin hâkim olduğu toplumsal yapılarda erkekler için temel statü değişikliği emek ordusunda yaptıkları iş çerçevesinde belirlenmekte; kadınlarinsa statülerini çocuk sahibi olarak kazandıkları (Gittins, t.y., s. 96) düşünülmemektedir. Dolayısıyla "*baba olmayan bir erkeğin basitçe toplumsal bir role uygun davranmadığı düşünülürken, kadının kimliğinin gerçekleşmesi(nin) doğrudan anneliğe bağlanıyor*" (Chollet, 2020, s. 117) oluşu; her iki cinsiyetin kimlik inşasının farklı yönlerde seyretmesinde birincil etkindir¹.

---

¹ Bu noktada erkeklik ve güç arasındaki ilişkinin cinsel iktidarla olan bağı akla gelebilir; çocuk sahibi olmayan erkeklerin hükmetme kudretinden yoksunluğu noktasında patriarkal kodlarca ötekileştirilmesinin yaygın olduğu bilinmektedir. Ancak konuşulan çerçevede üreyemeyen değil, yaşam tarzı tercihleri bağlamında üremeyen erkekler kast edilmektedir. Sözgelimi patriarkal kodlara sıkı sıkıya bağlı bir siyasi parti liderinin çocuksuzluk tercihi böyle bir erkekliğin örneği olarak gösterilebilir.

Kadınlardan, mutlak surette ve mümkünse tüm diğer vasıflardan önce 'anne' olmaları beklenmektedir. Anne olma/olmama meselesi, anneliğin sıklıkla hapsedildiği biyolojik ve/veya psikanalitik determinizm bağlamında ele alınmakta; dolayısıyla konunun kültürel ve ideolojik boyutu, özellikle de sınıfsal bağlamı gözden kaçmaktadır. Oysa anneliğin bir tür kimlik olarak kadınlığı nasıl inşa ettiği sorusuna aranacak yanıt, kadınlık bilgisinin sınıfsallığıyla bağlantılıdır.

Çalışma kapsamında da böyle bir arka plandan yola çıkarak önce annelik ile ideoloji arasındaki ilişki açığa serilmiş; sonrasında ise annelik ideolojisinin sınıfsal bağı irdelenmiştir. Çalışmanın, günümüz orta sınıf kadınlık inşasında anneliğin rolü üzerine yapılan alan tartışmalarına, literatürü tarayan betimleyici yapısıyla, katkı sunacağı düşünülmektedir.

Annelik ve İdeoloji İlişkisi

Annelik kurgulanmış bir anlam evreninin neticesidir. Moore'un ifadesiyle 'anne' kategorisi, tıpkı 'kadın' kategorisi gibi bir kültürel inşadır (aktaran: Kazak, 2009, s.1). Annelik erkek-kadın, zihin-beden, doğa-kültür, akıl-duygu, kamusal-özel ve emek-sevgi gibi ikili karşıtlıklarla tanımlanmakta; böylece, güçlü duygusal bağlılık ve özgeci motifler içeren, sadece aileye ait özel alanda konumlanan, kadının 'doğal' niteliklerinin uzantısı gibi görülmektedir (Glenn, 1994, s.13). Anneliğe dair böyle bir kabul ise, anne olsun olmasın tüm kadınları disipline eden bir ideoloji ve pratikler bütünüyle, kadınların aleyhine işlemektedir (Salman Yıkılmış, 2018, s.85).

Annelik ideolojik bir mevzudur; kutsal ve değişmez addedilse de döneme, kültüre, sosyal ve iktisadi koşullar gibi pek çok dinamiğe bağlı olarak sürekli yeniden inşa edilmektedir. Her ne kadar evrensel bir deneyimmişçesine lanse edilse de sosyal ve kültürel olarak belirlenip biçimlendirilen (Miller, 2010, s.54-55) bir olgudur. Bu belirlenim, zaman içinde anneliğe dair ortaya atılan ölçütlerin doğallaşması ve *annelik ideolojisi* adı altında tanımlanan normlar düzenine kapı aralaması ile gerçekleşmektedir. Glenn'in vurgulandığı üzere, anneliği doğal olan olarak tasvir etmek, kadını biyolojik çoğalmaya hapseden patriarkal bir ideolojidir ve kadının annelik dışındaki kimliğini/kişisel özelliklerini inkâr etmektedir (Glenn, 1994, s.9). Bu durumsa anneliğin kadınların yaşamındaki en üstün maddi ve manevi başarı olarak romantize ve idealize edilmesini kolaylaştırmakta; (mitlerin aksine) kadınlar ancak anne olduklarında sosyal açıdan değerlerini düşüren ve onları hane içinde birer birey olarak görmeyi güçleştiren günlük görevlerle yüzleşmektedir. Annelik görevleri toplumsal olarak reçete edildiğinden, kadınlar iyi anneliğin ne derece zor olduğunu da ancak anne olunca

öğrenmektedir (Phoenix ve Woollett, 1991, s.13). Ayrıca olağanlaştırılan kutsal-iyi-fedakâr-cefakâr annenin karşısına ya ahlaksız-kötü-sorumsuz-bencil anne ya da zevk düşkün-cinsel açıdan aktif-bağımsız-kariyerist erkeksi kadın figürü oturtulmakta ve her ikisi de toplum nezdinde istenmeyen/öteki olarak kodlanmaktadır. Bu ve benzeri açılardan annelik ideolojisi, ideolojinin genel niteliklerini² taşımakta ve paralel şekilde yorumlanabilmektedir. Söz gelimi, Phoenix ve Woollett'in belirttiği gibi, (her egemen ideolojide olduğu üzere) anneliğe ilişkin hangi durumların uygun olup olmadığına dair analizlerde fikirler nadiren sorgulanmaktadır, zira (hegemonik yapılarından ötürü) doğal ve normal kabul edilmektedir. Dolayısıyla anneliğin nasıl anlaşıldığı ve kadınların kendilerini anne olarak nasıl gördüğü soruları, belli tarihsel dönemler ile belli fikirlerin ön plana çıktığı ideolojik koşullar bağlamında yanıt aranması gereken konulardır (Phoenix ve Woollett, 1991, s.6).

Annelik ideolojisinin temel yapı taşları, doğallaştırma ve kutsallaştırma etrafında örülen annelik mitleridir. Mitler, anneliğin ideolojik yapısını göz ardı etmede ve anneliği *doğallaştırma*³da son derece işlevsel araçlardır. İdeolojiler, daima mitlerle desteklenir ve değişmez gözükürler ama değişkendirler. Annelik ideolojisi de tarihsel ve özellikle sınıfsal olarak değişmiştir. Örneğin, kapitalizmle birlikte güç kazanan kültür-doğa analogisine dayalı yaklaşım, orta sınıf/heteroseksüel/beyaz erkeği kültürün alanına dâhil ederken; -özellikle işçi sınıfından- kadını doğaya yakın, işlenmemiş, ham yaratık olarak konumlandırmaktadır. Bu ise kadını ikincilleştirmeye olduğu kadar, kadınlar arası farklılıkları da doğa/kültür ikiliğine uygun bir hiyerarşik dizilim içinde kavramaya yol açmaktadır; kültürün alanına adım atabilmiş orta

² Tüm ideolojiler yakınlık, öncelik, geçirgenlik ve orantılılık etrafında şekillenir. *Yakınlık*, kavramların kendi başlarına anlam ifade etmediğini aksine çevreleyen kavramlarla belli bir fikir çerçevesi bağlamında anlaşılabilir olduğunu belirtmektedir. *Öncelik*, kavramların birikteliğinin bir toplumun kullanımına sunulmuş fikir dağarcığı olarak mevcudiyetini ancak ideolojinin vurgulamak istediklerini seçip bunları hiyerarşik biçimde düzenlemesini ifade etmektedir. *Geçirgenlik*, ideolojilerin fikir, kavram ve kavrayış bakımından karşılıklı olarak dışlayıcı olmadıklarını; çok sayıda temas noktasında birbirleriyle kesiştiklerini dile getirmektedir. *Orantılılık* ise her bir ideoloji için belirli bir temaya ya da kavramlar kümesine ayrılmış görelî uzamı imlemektedir ki bu kısmen bir ideolojinin savlarını nasıl sunmak istediği meselesidir (Freeden, 2011, s. 86-91). Bu unsurlar herhangi bir ideolojiyi analiz etmede yol göstericidir.

³ Brym, doğallaştırmayı (naturalization), toplumsal kurumları birer 'kültürel icat' olarak ele almak yerine, onları doğal gereksinimlerin sonucunda ortaya çıktıkları inancıyla haklılaştıran ve sorgulanmaksızın kabullerini sağlayan bir süreç olarak tanımlamakta ve toplumsal yaşamda en çok cinsiyet ile cinsellik alanlarında gözlemlendiğini vurgulamaktadır. Brym'a göre fizyolojik ve biyolojik temelleri olsa da cinsiyeti ve cinselliği adlandırma, tanımlama, teşvik etme, bastırma kısacası biçimlendirme süreçlerimiz bütünüyle kültürelirdir (Brym, 1998, s. 75-76). Kültür ise insanlar arasındaki iletişimin ve etkileşimin zemini olduğu kadar aynı zamanda bir tahakküm kaynağıdır (Swartz, 2011, s. 11); dolayısıyla tarafsız değildir, sınıfsal içkinliklerden ve analojilerden beslenmektedir.

sınıftan 'hanımlar' ve doğanın boyunduruğunda kalmış denetimsiz cinsel hazları ve sömürülen emeğiyle ötekiler, 'kadınlar' (Davidoff, 2016, s.14-15). Kadını bu şekilde hem erkeğin karşısındaki *öteki* hem de *ötekinin ötekisi* olarak ayrıştırmak, anneliği bir anlam ve değer hiyerarşisi içinde kavramaya neden olmaktadır. Söz gelimi, işçi sınıfından ya da alt sınıflardan kadının anneliği 'cehalet'le; orta sınıftan kadının anneliği 'bilinç'le eş tutulduğunda toplum nezdinde kabulü de farklılaşmaktadır. Ya da anne olan bir kadın karşısında anne olmayan, daima 'eksik' ve 'kusurlu' algılanmaktadır. Bu ise bir güç/iktidar sorunudur ve ideoloji ile ilintili bir mevzudur. Dolayısıyla tam da burada altını çizmek gerekir ki, pratikte sınıfsal farklara yaslanan başka başka annelik tarzları ve söylemleri empoze eden bir ideolojik yapı olmasına karşın, anneliğin tüm kadınları birleştiren yekpare bir biyolojik gerçeklikmişçesine sunulması bir tür ideolojik illüzyondur⁴. Bu da bir tür körleşmeye yol açmakta; olanı değil olması gerekeni ön plana çıkardığından kadınların anneliğin gerçekliğiyle kurduğu ilişkiyi hasara uğratmaktadır (Ovadia ve Habip, 2015, s.119). Hâlbuki annelik, bireysel ve toplumsal olanı birbirine bağlayan, ayrıca kadın öznelliğinin inşası için kapı aralayan bir alandır.

İdeolojiler, insanların içinde hareket edebildiği şeylerdir ve bir ideolojinin onu benimseyenler ile ona karşı olanlar tarafından nasıl tecrübe edildiği önemli bir tartışma konusudur. Haliyle, ideolojiyi vulgar bir Marksist tanım dâhilindeki 'yanlış bilinç'ten çok daha fazlası olarak kavramak bir zorunluluktur. Bu yaklaşım, özneliği tartışabilmek için mühim bir olanaktır. Abrams'ın da altını çizdiği gibi, ideoloji yanlış bilinç olarak kavrandığında; a) ideolojinin etkisini anlama ve buna direnme noktasında kadınlar ketlenmektedir, b) kadınların kendi seçimlerini yapma kapasitelerine, özellikle alternatif maliyetin fazla olduğu noktalarda, güvensizlik oluşmaktadır; bu da kadınların manipüle edildiği varsayımını kuvvetlendirmektedir, c) ve kadınların seçimlerini şekillendiren çok katmanlı dinamiklerin yanı sıra iradeleri de görmezden gelinerek; seçimler, toplumsal koşulların doğal bir sonucu gibi algılanmaktadır (Abrams, 1989, s.762). Dolayısıyla, ideolojiyi yanlış bilinçten daha fazlası, kadınları da rasyonel karar-vericiler olarak görmek gerekir; ancak bunu yaparken onların belli bir kültürün içinden düşündüğü/konuştugu gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

---

⁴ Bourdieu bu durumu simgesel iktidar kavramsallaştırmasıyla ele alır. Ona göre simgesel iktidar, 'dünyayı kuran iktidar'dır zira toplumsal dünya ve bu dünyanın nasıl bölüneceği hakkındaki meşru görüşü dayatma gücüne sahiptir ve meşrulaştırma yoluyla mevcut düzenin kuşaklar boyu devamını sağlar (Swartz, 2011, s. 129).

Altı çizilmesi gereken, ideoloji ve kültür ilişkisidir. Her ideoloji, kendisini doğrulayacak bir dizi kültürel pratik yaratmaktadır. Michael Freeden, ideoloji için “toplumsal dünyanın haritası” ifadesini kullanmaktadır (Freeden, 2011, s. 9). Bu harita görece soyuttur ve kendisini, ürettiği kültür dolayısıyla eş deyişle pratikler vasıtasıyla somutlaştırır. Tüm duygu ve düşüncelerimiz gibi anneliğe dair kavrayışımız da kültürel ve kaçınılmaz olarak belli ideolojilerin süzgecinden geçmektedir. Bireyler de tıpkı toplumsal düzenler gibi, anneye ve anneliğe bakışında kendi mevcudiyeti açısından işlevsel olacak ölçütlerde buluşma eğilimindedir. Ancak Ramazanoğlu'nun da altını çizdiği üzere, bu durum, ideolojilerin karşı konması olanaksız sayılacak kadar güçlü yapılar oldukları anlamına gelmemektedir (Ramazanoğlu, 1998, s. 196). Bu nedenle ideolojik belirlenimcilik iddiaları ve pek tabii büyük teoriler pek çok feministin kuşkuyla yaklaştığı konulardır. Söz gelimi işyerinden ayrılma kararı, “ideoloji kadınları manipüle ediyor kadınlar evde olmayı çalışmaya yeğliyor” düzlüğünde anlaşılabilir bir şey değildir. Böyle bir karar, kadınlar arasında gözle görülür biçimde farklılık arz eden iş ve aileye yönelik çeşitli tutumların yanı sıra çocuğun ihtiyaçları, işin doğal çıkarları, ailenin maddi durumu, çocuk bakım hizmetlerinin ulaşılabilirliği, işverenin esnekliği gibi pek çok şeyin de işlevsel bir sonucudur. Bazı seçimlerde gözlenen ideolojik etki aşikâr olsa da tüm bunların karmaşık etkileşimini inkâr eden bir açıklama ile durumu anlamak; dahası, bunun bütün bir grup insanın seçimleri için mümkün olabileceğini hayal etmek zordur (Abrams, 1989, s. 768). Bu bağlamda, annelik ideolojisinin çocuk sahibi olan-olmayan hemen tüm kadınları etkilediği, ancak kimi kadınların da gerek annelik tarzlarıyla gerekse anne olmama kararlarıyla bu ideolojiye ‘meydan okuyup’ kendi seçimlerini ön plana koyan hayatlar yaşadığı dile getirilebilir. Annelik ideolojisi dediğimiz yapının sağlam duvarlarıyla görüş alanımızı sınırladığı ama aşılması olmadığı söylenebilir.

Anneliği ideoloji olarak nitelenmek ve anneliğe ilişkin pratikleri bu çerçevede düşünmek, anneliğe ‘içkin’ kabul edilen ezeli ve ebediliğin yaldızını kazımak ve anneliğin tarihsel süreçlerle bağını ortaya koymak açısından da gereklidir. Anneliği ideoloji olarak betimlemek; Bella Habip'in belirttiği üzere kadını salt doğurganlığı ile ele alan ve kadın öznelliğini yok sayıp, kadını tek bir boyuta hapseden erkin varlığının altını çizmek, anneliğin iktidarın belirlediği zorunlu ve kısıtlı bir şema içinde kavranıp yaşandığına vurgu yapmak demektir (aktaran: Ovadia ve Habip, 2015, s.119). Anneliği bir ideoloji olarak incelemek, onu sorgulayabilmek açısından önemlidir. Annelik ideolojisinin anneliğe atfettiği doğallık ve kutsallık, anneliğin politikayla olan bağını koparmakta; böylece anneliği daha yüce bir unsura bağlayıp

tartışmanın önünü kapamak mümkün olmaktadır. Annelik ideolojisi, anne olmanın anlamını belirlemekte; ayrıca anne olan kadının *tanınmasında* ve anne olmayan kadının *reddedilmesinde* çok net bir çerçeve çizmektedir. Bunu yaparken de *dili* ve *mitleri* işlevsel araçlar olarak kullanmaktadır. Bu çalışmada da sırasıyla söz konusu iki kavrama ve ideolojiyle ilişkilerine bakılacaktır.

Dil, insan yaşamının ve gücünün kaynağıdır; dünya hakkında ne düşüneceğimizi ve nasıl algılayacağımızı belirlemektedir (Fromkin, Rodman ve Hyams, 2014, s.1-22). *Sözcükler daima, davranış ya da ideolojiden türeyen içerik ve anlamlarla doludur* ve insan, yalnızca davranışsal ya da ideolojik olarak kendisini bağlayan sözcüklere tepki vermektedir (Voloşinov, 2001, s. 125). Dilin belli bir gücü vardır ve dil egemenlik kurma araçlarındandır (Rowbotham, 1987, s.66). Burada dil, sadece olguları *tanımlamak* için kullanılan değil, aynı zamanda bu olguları yaratan bir araç olarak görülürse; o zaman mülkiyet, evlilik, çalışma gibi kurumların hepsi *dilsel kurumlara*, bilinci şekillendiren dil de bu gerçekleri üretme aracına dönüşecektir. *Gerçekler, onlardan bahsedilerek yaratılır* (Marazzi, 2010, s.29-30). Bu noktada, ideolojiyi de siyasal ve toplumsal dünyanın haritasını çıkaran bir *görme biçimi*⁵ olarak ele almak ve farklı ideolojiler sayesinde gerçeklerin ne tür anlamlar taşıyabileceklerine dair genellikle birbiriyle rekabet içinde olan yorumlar yaptığımızın ayırımında olmak önemlidir (Freeden, 2011, s.9).

Toplumlardaki en örtük ve yerleşik iktidar olarak tanımlanabilecek patriarka da ideolojiyi benzer şekilde kullanmaktadır. Patriarkal bakış, anneliği sınırları keskin bir kalıba sığdırmakta ve yalnızca bu kalıba uyanları olumlu olarak kalıba uymayan her kadını normun karşısındaki 'anormal' olarak damgalamaktadır. Bilindiği üzere annelik patriarkal ideolojinin ayrılmaz bir parçasıdır ve yaratılan ayrımlar patriarkanın dayanaklarını yeniden üreterek sağlamlaştırmaktadır. Dolayısıyla, yalnızca anne olup olmama mevzusu değil, hangi anneliğin 'makbul' olduğu sorusu da kadınlar için 'makul' bulunan yaşam tarzının ifşasıdır. Her ne kadar bu sorunun yanıtı geleneğe⁶ sıkı sıkıya

---

⁵ Daha açık bir ifadeyle, çalışma kapsamında *ideoloji nedir?* sorusunun karşılığı *görme biçimi* olarak kavranmıştır ve *ideoloji ne yapar?* noktasında da şu açıklama referans alınmıştır: İdeoloji, belirsizliğe dair korkuyu tanımlanmış, anlam dereceleri ve sınırları belirlenmiş kavramlarla inşa ederek yönetilebilir bir kaygıya dönüştürür; bir anlam dünyası oluşturmak suretiyle bize yol haritaları verir ve son olarak seküler dünyada değerlerin korunup aktarılması, geleceğe taşınması işlevini yerine getirir (Macit, 2016, s. 31-34).

⁶ Wittgenstein, geleneğin zaman içinde kesintisiz bir süreklilik arz etmediğini; aksine bizim farkına varamayacağımız denli ağır ve incelikli değişkenlikler sergileyen kısa vadeli sürekliliklerden meydana geldiğini dile getirmektedir (aktaran: Freeden, 2011, s. 64). Bu da

bağlı görünse ve kadınlar doğdukları günden itibaren toplumsal cinsiyetlerine tanımlı rollere uygun şekilde yetiştirilip, maddi-manevi bağımlı kılınarak türünün ayırıcı niteliği olarak gösterilen annelik için hazırlansa da annelik durağan bir olgu değildir. Her dönem, o dönemin gerekleri doğrultusunda türetilmiş mitlerle 'yeniden' tarif edilir. Dolayısıyla ideoloji ve mitler arasındaki ilişkiye daha yakından bakmak elzemdir.

Bugün, mit dediğimizde yaygın olarak anlaşılan; sözlü tarihin kırılmış kaynakları, toplumun egemen değerlerinin ipuçları ve bir toplumsal yönetmeliktir (Marshall, 1999, s.507). Mitler ideoloji şemsiyesi altında varlık göstermekte; bir anlamda ideolojinin taşıyıcısı olma işlevini üstlenmektedir. Bu nedenle tıpkı ideolojiler gibi mitler de düzeni meşrulaştırmada, erkin çıkarlarını görünmez ve/veya kabul edilebilir kılmada, kitleleri belli odaklara yoğunlaştırmada rol sahibidir. Bu bağlamda, Segal'ın yalın bir tanımla ifade ettiği üzere "*mit bir hikâyedir*" (Segal, 2012, s.13). Ve hikâye yaşamın zihindeki aksidir. Hikâye yaşamın/dünyanın/insanın bir ucunu diğer ucuna bağlamakta; bu bağlar, şeyler/şekiller, nicelikler/nitelikler, olaylar/kurgular, korkular/arzular arasında olmakta ve yaşamı boşluk bırakmamacasına dokumaktadır. Zira yaşam, öyküde bütünlüğü ve parçaların anlamlı uyumunu talep etmektedir (Saydam, 2015, s.42). İnsanlar, hikâyeler aracılığıyla dünyaya dair belli kavrayışlar edinmektedir. Hikâyeler öznel olsa bile, onların çerçevesini kuran toplumsal düşünce ve anlamlar bütünü ideolojiden bağımsız değildir; dolayısıyla mitler de daima bir ideolojik söylem içinden seslenmektedir.

Saydam'a göre sosyokültürel birlikteliğin ana izleği paylaşılan hikâyeler, eş deyişle ortak mitlerdir. Bireysel mitler, farklılık hatta zıtlık gösterse de aslında ortak mitlerin varyantlarıdır. Ortak mitler pek çok bireysel varoluşu içerir ve anlatırlar; aynı zamanda ortalık üzerinden bir bağ da yaratırlar (Saydam, 2015, s.49-52). Mitler dolayısıyla insan yapmaya hazırlandığı şeyin daha önce yapıldığını bilir; eylemlerinin örneklerini mitlerde bulduğundan sonuçlarına dair kaygılarını hafifletebilir ya da tümünden giderebilir, bu açıdan mitler *eylemliliğe teşvik edicidir* (Eliade, 2001, s.181). İnsana çok önemli bir şeyi, evreni anlayabileceği ve hatta anladığı

---

aslında pek çok geleneğin *icat edilmiş* olduğuna delalettir. İcat edilmiş gelenek, açık ya da örtük şekilde kabul görmüş kurallarla yönlendirilen, bir ritüel ya da sembolik özellik sergileyen, geçmişle doğal bir sürekliliği ima edecek şekilde tekrarlara dayanarak belli değerleri ve davranış kurallarını aşılama çabasına bir pratikler kümesidir (Hobsbawm ve Ranger, 2006, s. 2). Bu tarz pratikler, özellikle toplumsal cinsiyete dair alanlarda sıklıkla görülmektedir ve mutlaka ideolojik bir bağlama sahiptir.

illüzyonunu verir (Levi-Strauss, 2013, s.51). Geleceğe yönelik öneri ve kehanetler de içerir, bağlantılı her şeyi ve *tüm zamanları* kapsayan bir genel geçerlik/değişmezlik savını taşır (Saydam, 2015, s.58). Mitlerin işlevi modeller ortaya koymak; böylece varoluşa anlam vermektir. Mitler sayesinde *gerçeklik, değer, aşkınlık* gibi kavramlar açığa çıkar. Mitler şeylerin nasıl gerçekleştiğini anlatırken, bunların kimler tarafından, niçin ve hangi koşullarda yapıldığının da bilgisini verir. Bütün bu açıklamalarsa insanı az çok bağımlı kılar, zira 'kutsal bir tarih'e atfı içerir (Eliade, 2001, s.184-185).

Mitlerden bahsedildiğinde köken, işlev ve tema temelli üç soruya yanıt aranır: Köken mitin nasıl ortaya çıktığını, işlev mitin devamlılığını nasıl ve neden sağladığını, tema ise mitin öznesini imlemektedir. Mitler herhangi bir ihtiyacı gidermek üzere ortaya çıkmakta ve ihtiyaç devam ettiği müddetçe yaşamaktadır (Segal, 2012, s.11). Bir şeyin ihtiyaç olarak algılanması ise bütünüyle ideolojiktir. Bireyin özgür iradesi sonucu öyle olduğunu varsaydığı pek çok tarz, tutum ya da davranış aslında mitler dolayısıyla *öğrenilmiş* değerlerdir. En öznel yargılarda dahi toplumsal etkileşimin izi vardır. Öyle ki mitler aracılığıyla insanlar değil; daima insanlar üzerinden mitler konuşmaktadır (Levi-Strauss, 2013, s.24). Barthes'ın da altını çizdiği gibi mitler, politikadan arınmış izlenimi veren; ancak politik olanı saklayıp anlamı doğallaştırmak için işe koşulan sözlerdir. Bu 'ideolojik temizlik' ise mitler aracılığıyla kurulan üst dil sayesinde gerçekleşir. Barthes, mitlerin *belirlenimci üst dili* karşısına *üretici insanın dilini* koyar ve bu dilin gerçeği dönüştürmek için çalışan devrimci bir yapıya sahip olduğundan söz eder. Böylece mitleri, tarih ötesi gerçekler olarak değil; üretildikleri tarihsel bağlamla ilişkileri çerçevesinde kavramak olanaklı hale gelir. Dolayısıyla politik değilmiş gibi görünenin aslında ne denli politik olduğu da açığa konabilir (aktaran: İnal, 2003, s.14-15).

Özetlemek gerekirse, tarihsel nüanslarla çeşitlense de ideolojilerin yalnızca belli annelikleri onaylaması ve mitlerin bu seçilmiş örnekleri doğallaştırması tesadüf değildir. Doğallaştırma yoluyla, anneliğin ve annelik etme pratiklerinin tüm zamanlarda, coğrafyalarda ve kültürlerde aynıymışçasına sunulması ve başka tür'lüsünün mümkün olamayacağına dair bir algı yaratılması kolaylaşır. İdeoloji anneliğin 'doğallığına' ve 'lüzumuna' yaptığı vurgu açısından bakıldığında, değişen sadece bu fikrin meşrulaştırılmasını sağlayan mitlerin farklı koşullar içinde büründüğü görünümüdür⁷.

---

⁷ Wittgenstein'a göre ideoloji, yapısal açıdan yekpare bir bütün olmaktan ziyade -yapboz misali kendisine büyük bir esneklik sağlayan pek çok parçaya sahiptir (Wittgenstein, 2000, s. 51-52).

Annelik İdeolojisinin Orta Sınıf Görünümleri

Toplumsal yapılar dikkate alındığında sınıf kavramı ön plana çıkan bir ögedir ve genellikle iki düzeyde ele alındığı görülmektedir; toplumsal yapıyı inşa eden birim olarak ya da toplumsal tabakalaşmanın göstergesi olarak (Öngen, 1996, s.30-31). Her iki düzeyde de sınıf yapıları ideoloji ile ilişki içindedir. İdeoloji, ilkinde bilinç bağlamında ortaklıkların altını çizen; ikincisinde ise farklılıklar üzerinden değer hiyerarşisi yaratan bir söylemle kendini göstermektedir. Böyle bir çerçeveden annelik ideolojisi ile sınıf ilişkisi irdelendiğinde, bu çalışmada da sınıfın ikinci düzey bağlamında ele alındığı ve *Bourdieu*cu bir perspektifle okunduğu söylenebilir.

Bourdieu'nun (1992) sınıf anlayışı ekonomik değer kadar simgesel değer farklılıkları üzerine de kuruludur. Maddi eşitsizlikler kültürel eşitsizlikleri de doğurur ve kültürel yapıda yerleşik hale gelen eşitsizlikler, maddi eşitsizliklerin pekiştirilmesinde yeniden üretim yoluyla söz sahibi olur. Dairesel bir ilişki söz konusudur. Sınıfa içkin ideoloji ile sınıfın kültürel pratikleri dönüşlü biçimde birbirleri üzerinde belirleyici olur. Ancak bu belirlenimcilik, iradi sapmalara yer bırakmayacak ölçüde kati değildir; söz gelimi ekonomik sermaye düzeyinde aynı sınıf konumuna sahip olmak kültürel ya da sosyal sermaye açısından aynı yaşam tarzı tercihlerinde bulunmayı garantilemez. Her ne kadar dâhil olunan habitus, tercihlere bir çerçeve çizse de birbiriyle ilişkili pek çok dinamiğin etkisiyle edimler çeşitlenebilir. Yine de konuya annelik açısından bakıldığında sınıfsal davranışların ideolojik yapısı dikkate değerdir. Kadınlık ve annelik, bir ve aynı şey gibi algılansa da; tarihin belli aşamasından itibaren bu algıyı yaratmak için annelik ideolojisinin etkin kullanımı zaruri hale gelmiştir. Orta sınıfın doğuşuna denk gelen modernite çağıyla birlikte sınıfsal ayrımların toplumdaki 'doğal döngüsü' -aristokrat kadın çocuğu doğurur, seçilmiş sütanne besler, hizmetçi ve/ya dadı bakar, mürebbiye eğitir- sekteye uğramıştır. Orta sınıf kadınlık idealinin mihenk taşı olarak nitelenebilecek orta sınıf annelik ve aile idealleri, yine orta sınıf bir mevzu olarak ideolojiyi ön plana çıkarmıştır.

Kadınların annelik duygusunu edinmesi ve/ya onlardan istenen ideal anneliğin sosyal olarak inşa edilmesi şeklinde betimlenen *annelik ideolojisi* (Glenn, 1994, s.9-12), her ne kadar aksini aykırılık olarak niteleyip mitleriyle anneliğin doğallığı savını sürekli canlı tutsa da uzun süredir kadınları anneliğe *ikna etmek* gerekmektedir. Zaten ideoloji de bu gereklilik dolayısıyla varlık gösterir. Ellen Adams'ın da ifade ettiği üzere, bir toplumun

---

Burada yapbozun bütününe ideoloji, parçalarını ise mitler olarak okumak; ideolojinin işleyişini anlamayı kolaylaştırabilir.

değer sisteminin görevi sisteme yararlı şeyleri kaçınılmaz olarak lanse etmektir (Comer, 1984, s.173). Başka bir ifadeyle, her düzen kendi keyfilikini doğallaştırılmasını üretme eğilimindedir (Bourdieu, 2013, s.164) ve orta sınıf anneliği doğallaştıran da annelik ideolojisidir. Bu nedenle, annelik ideolojisinin sınıfsal boyutuna bakmak önemlidir.

Annelik ideolojisinin sınıfsal boyutundan söz etmek, bu ideolojinin hangi kadınları muhatap alarak, ne amaçla konuştuğunu netleştirecek ve tartışmanın çerçevesini sınırlayacaktır. Annelik ideolojisi hem orta sınıf normlarını yücelten hem de orta sınıf değerleriyle üretilen bir ideolojidir. Tıpkı kadınlık normlarının orta sınıf deneyimini esas alması gibi, annelik de bu sınıfın normlarına dayanır. Bu durum, ideoloji üretiminin orta sınıflar tarafından yapılmasıyla da ilgilidir ancak evrensel değildir; modernite sonrası burjuva toplumlara özgü bir fenomendir. Hemen her alanda burjuva değerlerinin topluma mal edilme çabalarının bir sonucudur. Toplumsal hiyerarşide alt sınıflar altta oldukları için görmezden gelinirken; üst sınıflar sayıca azlıklarından ötürü istisnai kabul edilmektedir. Ancak toplumun en geniş tabakası olarak orta sınıflar temsil kabiliyetine haizdir. Ayrıca Bourdieu'nun altını çizdiği üzere orta sınıflarda kadınlara yüklenmiş bir ödev olarak ailenin sembolik sermayesini *temsil etme* işi; temsilin yalnızca özel alanla sınırlı kalmamasını, orta sınıf kadının hemen her alanda sahip olunanların sunum ve temsilinden sorumlu tutulmasını da sağlamıştır (Bourdieu, 2015, s.126). Bunlarsa ister istemez sınıfın temsil niteliğini pekiştirmiş ve orta sınıf idealleri topluma mal etmiştir. Bu bağlamda annelik ideolojisi, orta sınıf normlarından doğan ancak yalnızca orta sınıf kadınları değil; bütün kadınları hedef alan bir ideolojidir. Yine de orta sınıf annelik deneyimini genel bir veriymiş gibi algılamamak gerekir. Böyle bir algı, kırsal/yoksul/modernleşme öncesi/ırksal vb. annelik deneyimlerinin farkını görmezden gelen bir paradigmat körlük yaratarak tartışmayı zayıflatır. Altını çizmek gerekir ki, çalışma kapsamında, annelik ideolojisiyle karşılaşılan her noktada bu ideolojiyle en çok etkileşim içinde olan orta sınıf kadınlardan bahsedilmektedir.

Annelik ideolojisinin alt ya da üst sınıf kadınlardan ziyade orta sınıf kadını etkisi altına alması ve onu anne olması için ikna etmeye çalışması tesadüfi değildir. Bu durum, sınıfa özgü birtakım niteliklerin ve eğilimlerin etkisidir. Çeşitli kaynaklara dayanarak (Pinçon ve Pinçon-Charlot, 2013; Bourdieu, 2015; Standing, 2019; Swartz, 2011; Uca, 2016; Wallace ve Wolf, 2012) söz konusu bağlamsal yapının detayları özetlenebilir.

Orta sınıf birey, öncelikle ürememeye ve/ya üremeyi kısıtlamaya meyillidir. Bu durumu *Ayrım*'da net bir şekilde ortaya koyan Bourdieu'ya göre toplumsal hiyerarşide yukarı yönlü hareket sergileme olasılıkları alt sınıflarla karşılaştırılmayacak denli fazla ve maddi sermayeleri oranında dağınık orta sınıflarda, doğurganlık oranı genel olarak en düşük düzeyde kalmaktadır (Bourdieu, 2015, s.481). Dolayısıyla en çok orta sınıf kadın, anneliğe ikna edilmek zorundadır.

Bourdieu, düşük gelirli için yüksek olan doğurganlık oranının orta düzey gelire sahip olanlarda en aza indiğini ve yüksek gelirlielerde en yüksek düzeye çıktığını belirtir. Bunun nedenini ise orta sınıflarda çocuğun görelî maliyetinin çok oluşuna bağlar. Sınıf üyelerinin, yükselme arzuları nedeniyle sahip oldukları sermaye birikimleriyle göreceli olarak oransız eğitim yatırımlarına zorlandığından; bunun da *çocuğun maliyetini* artırdığından söz eder. Oysa çocukları için kendilerinin şimdiki durumlarından farklı bir gelecek düşünemeyecek olan ve son derece cüzi eğitim yatırımlarında bulunan düşük geliri ailelerde çocuk düşük maliyetli bir gelecek yatırımdır. Benzer bir durum yüksek gelire sahip ailelerde de söz konusudur, sermayelerin yeterli ve dengeli dağılımı sebebiyle çocuğun olası maliyeti düşüktür. Çok çocuk yapmanın önünde bir engel yoktur. Çocuğun maliyeti, farklı sınıflar ve sınıf fraksiyonlarının doğurganlık stratejileri ile üyelerine nesnel olarak sunulan toplumsal yükselme olasılıkları arasında gözlenen ilişkiyi belirler. Egemen sınıfa ulaşma olasılığı ve bunu sağlayabilmeye muktedir araçlara sahiplik belli bir eşiğe ulaştığında, doğurganlık oranı fark edilir biçimde düşmektedir (Bourdieu, 2015, s.481). Orta sınıflar, gelirlerini kısa vadede artıramadıklarından harcamalarını azaltmaya meyillidir, bu da hanedeki tüketici sayısını düşürmeyi gerektirir.

Doğumların sınırlandırılması, en yalın haliyle bir *sınırlı sayı (numerus clausus)* biçimidir. Orta sınıf, yükselmek için kendini küçülten proleterdir (Bourdieu, 2015, s.488-489). Aşağıya da yukarıya da yaklaşabilir. Sınıf konumu sabit değildir, toplumsal geçişlere eğilimlidir. Uca'nın da altını çizdiği gibi *"orta sınıf üyelerinin sınıfsal konum güvenliği yoktur. Güvenlik her dönem elde edilmesi ve yeniden elde edilmesi gereken bir durumdur."* (Uca, 2016, s. 34). Wright'ın *gölge sınıf* kavramsallaştırması, orta sınıf için daimi bir tehdit olarak söz konusudur. Piyasa konumu pek çok dinamiğe bağlı olan orta sınıflar, her an bu konumu yitirme ve bir alttaki sınıfa geçiş yapma riski taşıdığından; içine düşecekleri daha kötü durumdaki sınıf konumu gölge sınıf olarak adlandırılır. Gölge sınıftan kaçma isteği orta sınıflar için önemli bir motivasyon kaynağıdır (Uca, 2016, s.76). Keza Bourdieu'ya göre de alt sınıf yaşam tarzları orta sınıf için bir *negatif referans* işlevi taşımakta ve orta sınıfın

kendini tanımlayıp konumlandırmasını, bunun üzerinden kuracağı stratejilerle mevcut konumunu korumasını sağlamaktadır (Swartz, 2011, s. 235).

Doğum kontrolüne başvurmayan ve sayıca fazla üreyen alt sınıfların çoğalma yeteneğinden vazgeçen orta sınıflar, genel olarak beklentiler doğrultusunda oluşturulmuş ve biçimlendirilmiş tek bir ürünle sınırlı, seçici bir üremeyi *tercih* ederler (Bourdieu, 2015, s.489). Eş deyişle minimize ettikleri üreme potansiyellerini, maksimum imkânlarla donatırlar. Sınıfın hâkim ideolojisi de böyle bir pratik kalıbını teşvik eder niteliktedir. Bu kalıp, sınıfsal kodların yeniden üretimine olanak tanıdığı gibi bir ya da birkaç kuşak sonra bir üst sınıfa geçmek için gerekli sermaye birikimini de sağlayabilir. Bu açıdan rasyonel ve reel sonuçları olan bir eğilimdir.

Orta sınıflarda çocuğun eğitimine verilen bu önem, bir anlamda orta sınıf annenin/kadının da eğitimi olmasıyla ilintilidir. Orta sınıf kadının kendisi de genellikle uzun ve üst düzey bir eğitim almıştır ki bu yükselme stratejisinin bir parçasıdır (Pinçon ve Pinçon-Charlot, 2013, s.27). Elinde dünyayı sorgulayabileceği ancak kolay kolay dönüştüremeyeceği eğitimle edindiği ideolojik aygıtlar vardır ve böylece norm dışına çıkmaya, alternatifler bulmaya, kısacası 'sorun' yaratan olmaya yatkındır. Eğitim yoluyla düşünüş ve yaşayış tarzında alt sınıflardan farklılaşma sağlamış ancak üst sınıflar gibi de edindiği bu kültürel sermayeyi başka sermayelerle destekleme şansı hayatının tam anlamıyla bir parçası olmamıştır. Bunu sağlayabilmek için çalışması, çaba harcaması ve ayrıca stratejik davranması şarttır. Diğer taraftan yine eğitim sayesinde *yaşam alternatiflerini* çoğaltmıştır. Randall Collins'den hatırlanacağı üzere toplumlarda bireylerin yaşam şanslarını belirleyen en önemli statü grupları cinsiyete dayanmaktadır ve çoğu durumda kadınların servet, güç ve özerklik ile diğer değerli kaynaklara erişebilme yeteneği erkeklerle kıyaslandığında çok sınırlıdır. Bunun en önemli nedeni ise kadınların içinde buldukları pazar konumunun onları kaynak dağılımından eşit pay alma noktasında baskılaması ve her toplumda kadınlara uygulanan bu baskının çeşitli yöntemlerle farklılaşmasıdır. Collins her ne kadar farklı toplumlarda kadınların farklı pazar konumlarında bulunduğunu söylese de feminist kuramcılar Chafetz ve Blumberg, kadınlar üzerindeki baskının toplum yapısı fark etmeksizin ortaklaştığı bir alan olarak çocuk doğurmayı ve onun yarattığı biyolojik bağ sürecini işaret ederler. Yöntemleri farklılaşsa da tüm toplumlarda çocuğun dünyaya getirilmesi ve bakımının sağlanması kadın işidir. Bu da hemen her toplumda kadının yalnızca üretken/kamu sektörü rollerinde uzmanlaşmasını engellemektedir. Chafetz'e göre "*bir toplumda ortalama doğurganlık oranları ne kadar yüksek*

ve ev yeri ile iş yeri arasındaki mesafe ne kadar uzak ise, kadınların üretken faaliyetlerde bulunmaları o kadar az olacaktır.” (Wallace ve Wolf, 2012, s. 208). Bu bağlamda eğitim ve eğitim dolayısıyla edinilen kültürel sermaye, kadının ücretli bir iş bulma imkânını arttığı gibi, ücretli işin anlamını da değiştirmiş; -günümüzde geçici işlerle de olsa- uzun vadeli ve ilgi çekici bir kariyer inşa etmek mümkün hale gelmiştir. Böylece kazanılan ekonomik bağımsızlık, geleneksel yaşam biçimlerinden sıyrılmaya yolunu açmış ve kadının daha eşitlikçi ilişkiler kurmasına imkân yaratmıştır. Zira alt sınıflar imkânsızlıktan, üst sınıflarsa imkân bolluğundan geleneksel rolleri sürdürmeye daha yatkındır. Bu yatkınlık, sınıflar arasındaki basit yapısal ayrımlar olarak değil; ideolojinin devrede olduğu daha incelikli sosyal kimlikler olarak anlaşılmalıdır. Annelik pratiklerinde gözlenen sınıf eksenli farklılıklar, alternatif eylem biçimlerine yönelmede hâkim sınıfsal ideolojinin de meşrulaştırdığı akılcı ve tercih mahiyeti yüksek seçenekler sunar. Ancak bu noktada vurgulamak gerekir ki, sınıfın yapısal koşulları tüm sınıf üyelerinde birebir aynı eylem biçimlerini yaratmaz zira her bireyin kıstasları ve fırsatları kadar bunları ele alma potansiyeli de özgündür. Kavramsal olarak özetlemek gerekirse, bu durum Goldthorpe'nin (1998) *rasyonel eylem teorisi* içinde düşünülebilir.

Orta sınıf kadının aldığı eğitimin bir etkisi daha vardır ki anne olduğunda onu söz konusu annelik rolüne çekmek için araç olarak kullanılmaktadır. 'Medikalizasyon' ve/ya 'uzmanlaşma' olarak tabir edilebilecek bu etkinin kökleri on dokuzuncu yüzyılda sağlık alanında gözlenen kimi dönüşümlere dayansa da önemi her yüzyıla birlikte biraz daha artmış ve yirmi birinci yüzyılda bir *sine qua non* halini almıştır. Furedi'nin tabiriyle uzmanlar ebeveynlere mırıldanan aktörler rolünü uygun gördüğünden (Furedi, 2013, s.28), annelik alanında kadına müthiş bir güç veren kadınlık bilgisinin eski ihtişamı kalmadığı gibi bu bilginin kullanılabilmesi diğer alanlar da sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla kadın anne olmadan önce, uzmanlığını kanıtlamak zorundadır.

Uzmanlığın kıstas haline gelişinde, üreme teknolojilerinde gözlenen değişimin de payı vardır. Kaplan'ın iddiasına göre ekonomik, politik ve teknolojik alanlarda gözlenen üç temel kırılma⁸ annelik tarihini derinden

---

⁸ Tarihsel kırılma noktalarından ilki Endüstri Devrimi, ikincisi Birinci Dünya Savaşı ve üçüncüsü İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden elektronik devrimidir. İlk kırılma, modern öncesi dönemin merkantilist sınıfının dönüşümündeki ekonomik gerekliliğe işaret etmekte ve anneyi hane ekonomisindeki üretici rolünden yeni orta sınıf hanedeki tüketiciliğe evirtmektedir. Bu değişikliğin modern çekirdek ailenin modern annesine doğru bir adım olduğu söylenebilir. İkinci kırılma, kadınların Birinci Dünya Savaşı sırasında kitleler halinde işgücüne katılımı, süfrajet hareketi ve 1920'lerde ki kadın kurtuluş hareketinin ilk dalgası aracılığıyla modern annenin

etkilemiş ve annelik ideolojisi ile ilgili değişiklikleri üretmiştir. Bu bağlamda üçüncü kırılma İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişen çokuluslu şirketlerle ortaya çıkan yeni elitlerin⁹ ve elektronik alanında yaşanan devrimle hızla evrilen yeni teknolojilerin sosyal ilişki ağlarını dönüştürmesi ancak çekirdek aileye kısmen etki edebilmesiyle karakterizedir. Yeni üreme teknolojileri ve taşıyıcı anneliğin yükselişi, annenin eski merkezi önemini sarsmış; ama post-modern -ya da operasyonel tanımıyla yeni orta sınıf anneyi inşa etmiştir (Kaplan, 1992, s.17-18).

Üremenin kadın bedeninden kopartılması ve rahim dışı döllenme teknikleriyle soyun sürdürülebilir ve hatta yeni bir tür öjeni hareketini bile başlatabilir hale gelmesi; rahmin, doğurma ediminin ve bunun getirdiği etik değerlerin yüceltilmesine dayalı annelik tasavvurunu, bu tasavvurun kadına verdiği gücü yerle yeksan etmiştir. Erkek uzmanlar ordusu güdümündeki aşırı medikalizasyon, 'doğal' annelik yetisinin/bilgisinin değersizleştirilmesini ve anneliğin belli pratiklerle sınırlandırılmasını da beraberinde getirdiğinden; çocuğun *yetiştirilmesi* bir 'iş' mahiyetinde ciddiye alınmaya başlanmış ve proje çocuklar anneler için yeni bir güçlenme alanı olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzden pek çok kadın, altında ezilme ihtimalinin de büyük olduğu bu anne idealine sıkı sıkıya sarılmaktadır. Silva'nın da belirttiği üzere annelik etme pratikleriyle annelik kimliği birbirine çok yakındır ve her ikisi de toplumdaki stabil erkek egemenliği bağlamında yer alan kadınlarla alakalıdır. Burada ise iki temel endişe vardır: İlki erkeklerin annelik pratiklerini kontrol etmedeki artan iktidarı, ikincisi ise annelik etme pratiklerinin kademeli devalüasyonudur (Silva, 1996, s. 13). Aşırı *vülgerleştirme* bir noktada ister istemez aşırı *müstesnalığı* doğurmaktadır.

Zahmacıoğlu, Atalay ve Akbaş'ın (2015) Türkiye'deki üst-orta sınıf kadınlar arasında yaptığı bir araştırma da bu idealin genel niteliklerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Araştırma bulgularına göre özellikle üst-orta sınıfa mensup, yüksek eğitim düzeyine ve iyi maddi koşullara sahip, çoğu kez yüksek statülü ücretli bir işte tam zamanlı çalışan ve çalışma sebebi maddi zorunluluk olmayan kadınlar arasında görece ileri bir yaşta çocuk sahibi olmak, çocuğu proje olarak ele almak ve çocuk doğduktan sonra kendi istemiyle kariyerine ara vermek ve/ya kariyerini tamamen sonlandırmak gözlenen bir pratiktir. Yine aynı araştırmaya göre görüülen tüm kadınların

---

yapıtışı olan çekirdek aile idealinin ciddi şekilde tehdit edilmesidir. Tarihçiler ayrıca bu dönemde pek çok kadının daha yüksek düzeyde eğitim aldığına, çocuksuz olduğuna ve saklı da olsa artan oranda lezbiyen ilişkiler kurduğuna dikkat çekmektedir. Bu yapı içinde çekirdek aile hala varlığını korumakta ve anne merkezde yer almakta olsa da artık savunmadadır (Kaplan, 1992, s. 17-18).

⁹ Yeni elitler olarak nitelenen kesim, çalışmamızın da odağını oluşturan yeni orta sınıftır.

yaşam tarzlarını belirleyen birincil motivasyon 'iyi bir anne' olma idealidir. Bu ideal bağlamında kadınlar daima çocuklarına yeterli sevgiyi verip veremedikleri şüphesi içindedir. Ayrıca mükemmeliyetçilik hâkim eğilimdir; kadınlar sürekli olarak çocukları için en doğru/iyi/yararlı olanı yapıp yapmadıkları konusunda kendilerini sorgulamaktadır. Annelik pratikleri sırasında güncel yaklaşımlar çerçevesinde kalmaya çalışmaksa -sözgelimi sesini yükseltmemek, çocuğa her şeyi yetişkinmişçesine anlatmaya uğraşmak ya da çocuğun ilgisi olmasa dahi zihinsel gelişimi açısından gerekli diyerek belli aktivitelere zorlamak- bu kadınlar üzerinde ayrı bir baskı, suçluluk ve çaresizliğe neden olmaktadır (Zahmacıoğlu, Atalay ve Akbaş, 2015, s.258-261). Açmazlarına karşın -bilhassa bugünün geç kapitalist toplumlarında- ideal, proje çocuklar üzerine inşa edilmektedir ve olanakları dâhilinde kadınlar, bu ideali sahiplenmektedir. Bu kapsamda yirmi birinci yüzyılın bir yanıyla da *proje çocuklar* dönemi olduğu söylenebilir. Odağını çocuğa yönelten bir önceki yüzyılın anne miti, yerini çocuğunu 'yaratan/tasarlayan' anneye terk etmiştir ve bunda, yeni orta sınıf kadının aldığı üst düzey eğitiminin etkisi barizdir.

Anneliğe atfedilen önemin bir sebebi olarak, Bora'nın tespitine kulak vermek gerekir. Aksu Bora'ya göre günümüz toplumlarında, kadınların üretim faaliyetleri ile yeniden üretim faaliyetleri arasında ciddi bir mesafe ve hatta çatışma olduğundan artık annelik, kadın için *en önemli toplumsal varoluş* haline gelmiştir. Bu varoluş üzerindeki erk baskısı sürekli olarak yeni annelik idealleri önerse ve idealler birinden diğerine evrilsede (Bora, 1998, s.22); genel olarak bakıldığında bugün annelik fazlasıyla 'profesyonelleştirilmiş bir meslektir'. Yeni örüntülerle yeniden biçimlenen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin belirli grupların yararını ve/ya zararını içerdiği düşünüldüğünde tarihsel dönüşümlerin çıkar yönelimli olduğu (Connell, 2016, s.206) görülecektir. Dolayısıyla anneliğin bu şekilde çerçevelenmesi yalnızca erkeklerin ya da daha geniş anlamda patriarkal ideolojinin değil; kimi kadınların da çıkarlarına denk düşüyor olabilir. Kimi kadınlar için mutluluk anneliğin birincil icra alanı olan evin sınırları dâhilinde bulunabilir ya da başka bir ifadeyle ev her kadın için aynı ölçüde sınırlayıcı olmayabilir; hatta bazı kadınlar için iş yerinden daha özgürleştirici bile sayılabilir¹⁰. Bu kapsamda annelik ideolojisinin

---

¹⁰ Burada özellikle Marksist feminizm ekolünden gelenlerin eleştirebileceği üzere bir yanlış bilinç dolayısıyla ezildiğinin farkında olmama durumu akla gelebilir. Ancak Ramazanoğlu'nun da vurguladığı üzere, farklı baskı deneyimleri yalnızca farklı özgürlük anlayışları yaratmaz; aynı zamanda kadınların özgürlüğü nerede bulduğu ve kurtuluş yolu olarak neyi gördüğünü de çelişkili hale getirir (Ramazanoğlu, 1998, s. 43-44). Dolayısıyla, konu bağlamında annelik pratikleri kimi kadınlar için ezici, kimi kadınlar içinse güçlendirici bir deneyim sağlayabilir. Bu çelişkiyi akılda tutarak kadınların tercihleri hakkında konuşmayı, kadınların topyekûn

dönüşümü kadınlık kavrayışındaki sınıfsal değişimle yakından ilgilidir. Bir sonraki başlıkta yeni annelik miti ile yeni orta sınıf arasındaki bağ incelenecektir.

Yeni Orta Sınıf Kadınlık İnşasında Anneliğin Yeri: Yeni Annelik Miti

Hatırlanacağı üzere ideolojiler durağan olgular değildir, tarihsel -ve pek tabii politik- olarak değişirler (Ramazanoğlu, 1998, s.197). Annelik ideolojisi de kadınlık kavrayışıyla birlikte dönüşmüş, kadının toplumsal konumu/değeri/algısı ondan beklenen annelik formları üzerinde etkili olmuştur. Dolayısıyla annelik hakkında konuşmak ve özellikle genellemelere gitmek, durumlara içkin somut içerikler ve baskı unsurları dikkate alınmadığı sürece güçtür (Ramazanoğlu, 1998, s.107). Bu nedenle, bugünün annesini anlamada yardımcı olacak -tercih fikri, annelik-kadınlık çatışması, kadın cinselliğinin ve cinsel cazibesinin değişen anlamı gibi- bazı kilit tanımların yanı sıra, en önemli unsur yeni orta sınıf ve onun sınıf pratikleridir. Dolayısıyla yeni annelik mitinde 'yeni' olana değinmeden önce, bu mitin öznesi konumundaki *yeni orta sınıf*¹¹ üzerine konuşmak, konunun çerçevesini çizmek açısından gereklidir.

Bugün yeni orta sınıf dendiğinde, son derece muğlak bir kavramdan bahsedildiğini belirtmek önemlidir; zira tanımı ve sınırları üzerine bir uzlaşma yoktur. Ancak çalışma kapsamında da tanımlardan ziyade içinde yaşanan geç kapitalizm dönemine özgü bir 'orta sınıflaşma fenomeni' esas alındığından; '*yeni orta sınıf kimdir, kim değildir?*' tartışmasına girilmeyecektir. Konu bağlamında vurgulanması gereken, neoliberalizm ve küreselleşmeyle entegre geç kapitalizmde üretim biçiminin dönüştüğü

---

kandırılabilceğini ya da erkek egemen sistemin öngördükleri dışında bir ufka sahip olmayacaklarını düşünmekten daha ılımlı ve yapıcı bir politika olarak gördüğümü belirtmek istiyorum.

¹¹ Burada çalışmanın sınırları gereği en operasyonel haliyle ele alınacak yeni orta sınıfa dair daha detaylı bilgi için bakınız:

1. Karakışlak, İrmak Naz. (2019). *İstanbul'daki Orta Sınıfın Eğitim Tercihleri Üzerinden Habitus Oluşumu*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
2. Kılan, Bahar. (2019). *Mekân ve Yeni Orta Sınıf Kadınlığının İnşası: Çekmeköy Örneği*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
3. Akcan, Hasan Kürşat. (2013). *Yanılsamalı Sınıf Pozisyonu: Yeni Orta Sınıf Hareketliliği*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
4. Özdemir, Tuğçe. (2018). *Reproduction Strategies Of The New Middle Class Parents In The Field Of Turkish Education System*. Koç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

bilgisidir ve yeni orta sınıf denilen kesim, söz konusu bu dönüşümün neticesidir.

Genel olarak bahsetmek gerekirse, eski ya da geleneksel orta sınıf olarak nitelenenler¹² küçük burjuva, sanatkâr, zanaatkâr ya da kendi işinde çalışan ancak çoğunlukla yanında bir başkasını çalıştırmayan serbest meslek erbabı iken; yeni orta sınıf, 'profesyoneller' diye tabir edilen beyaz yakalı çalışanlardan oluşmaktadır. Bu sınıf kendi işinin patronu değildir, maaşlı çalışandır; ancak sahip olduğu bilgi ve yetkiyle diğer çalışanlar üzerinde genellikle denetim/otorite sahibidir (Yıldırım, 2017; Akarçay, 2016; Demir 2016). Özellikle yaşam tarzı, tüketim örüntüleri ve sınıf dinamikleri açısından geleneksel orta sınıftan ayrılan bu kesimin, bir sınıf fraksiyonu olarak ele alınabileceği fikri benimsenmiştir.

Yeni orta sınıftan söz edilmesi Dünya Bankası baş ekonomisti Stiglitz'in ifadesiyle "*dünyanın en parlak on yılı*" denilen 1990'larla birliktedir; zira bu yıllarda yaşanan ekonomik büyüme görülmemiş düzeydedir. Gazeteler ve uzmanlar sürekli yeni bir ekonominin müjdesini verirken, krizlerin artık geçmişte kaldığı, küreselleşmenin refahı tüm dünyaya yayacağı hâkim söylemdir. Kapitalizmin komünizm üzerinde kazandığı zafer, kapitalizmin yoğun bireyciliğe dayanan Amerikan versiyonunu da diğer daha yumuşak ve belirsiz versiyonlar karşısında zafere taşımıştır. Yeni düzen, tıpkı bir ekonomik devrim gibi karşılanmaktadır; artık mal üretiminden bilgi üretimine geçilen zamanlardır ve imalatın toplam üretim içerisindeki payı sürekli gerilerken, yeni bilgi teknolojilerine bağlı sektörler doğmakta ve piyasadaki ağırlığını her geçen gün artırmaktadır. Yeni orta sınıfın doğuşunu, doksanların bu özgüllüğü içerisinde okumak şarttır (Şimşek, 2005, s.9-11).

Üretim biçiminin dönüşmesi ile tetiklenen ve şekillenen yeni koşullar göz önüne alındığında, yeni orta sınıfı geleneksel orta sınıftan ayıran belki de en önemli nitelikler *güvencesizlik*, *hız*, *esneklik* ve *mobilité* olmaktadır. Pek tabii yeni orta sınıflar yaşam tarzlarında açığa çıkan kozmopolit ve simgesel tüketimcilikle, geleneksel orta sınıfın aksine birikim ve yatırım yerine günü yaşama; mülk yerine deneyim edinme mottolarıyla, kendilerini 'uzman' kılan yoğun kültürel sermayeleriyle, emek güçlerinin değerinden kat be kat fazlasını kazanma şanslarıyla, aidiyetlerden kopuşun getirdiği özgürlükçülük ve bireysellikle ya da kentin nimetlerinden faydalanma arzularının kenti bütüncül şekilde algılamalarının önünde engel yarattığı aşırı gettolaşmayla

---

¹² Türkiye özelinde buna memur ve bürokratlar da eklenebilir, zira malumları olduğu üzere devlet eliyle yaratılmaya çalışılan sınıflar bağlamında ortada konumlananlar neredeyse 80'lere dek ağırlıklı olarak bu kesimdir.

da eş anılabilirler. Ancak konu açısından yeni orta sınıfların sermaye ile olan ilişkilenmeleri ön plana alınmıştır.

Günümüz yeni orta sınıfının temel karakteristiğini belirleyen değerlerden *güvencesizlik* çoğunlukla geleneksel orta sınıfların bir ya da iki iş yeriyle sınırlı, yeri ve yükselme olanakları belli kariyer planlarıyla tezat bir çalışma modelini imler. Yeni orta sınıflar çoğunlukla güvencesiz ve dönemsel işlerde, değişen işverenlerle proje bazlı çalışmaktadır. Bu yönüyle düzenli ve sabit bir gelirleri genellikle yoktur; aksine çalıştıkları dönemde geleneksel orta sınıf standartlarının çok üstünde kazanmakta ancak işsizlik zamanlarında da alt sınıfın en yoksul kesimiyle yarışacak denli parasız kalmaktadırlar. Daha önce de belirtildiği gibi bu sınıf sermayesini eğitime borçludur, iktisadi ya da sosyal sermaye açısından kaynakları kısıtlıdır; bu da istikrarlı bir para döngüsünün önündeki en önemli handikaptır. Neoliberal piyasa şartlarının ideolojik savında işsizlik artık neredeyse bir tercih sebebi gibi algılandığından, yeni orta sınıflar çoğu zaman rutine binen bu durumlarını kendi bireysel başarı ya da başarısızlıklarının bir sonucu olarak ele almaktadır (Standing, 2019; Bora ve Erdoğan, 2017). Özellikle güvencesiz işler dolayısıyla bir uzmanlık elde edememenin bireysel bir sorun gibi algılanıp açığa vurulduğuna tanık olunmaktadır. Diğer taraftan hayatı sürekli olarak geçici işlerle idame ettirmek, haliyle riskli bir varoluş tarzıdır ve devamlılık isteyen -annelik gibi- kalıcı maliyetlere kapalı olmayı beraberinde getirmesi de bu çerçevede anlaşılabilir.

Güvencesizliğin yanında getirdiği bir diğer değer olarak *hız* da bugünün piyasalarında var olmak için çok önemlidir. Zira hem iş döngülerini hızlıca geçirmek hem de her geçen gün daha fazlası talep edilen yeni vasıfları özgeçmişlere hızlıca eklemek, böylece küreselleşen piyasaların hızına yetişmek gerekir. Tabii bu yalnızca mesleki bağlamda değil, yaşam tarzıyla da güncel olanı yakalama mecburiyeti demektir. Yeni orta sınıflar için iş hayatla çok iç içedir; esneklik yüzünden iş zamanı ve boş zaman eskisi gibi birbirinden net olarak ayrılmış alanlar değildir. Dolayısıyla Uca'nın da altını çizdiği üzere, yeni orta sınıfın tüketim kültürü *zamansızlık* üzerine kuruludur. Hızlı tüketmekse pahalıya mal olmaktadır; tüketmeye daha az zaman, tüketim yapabilecek paraya ise daha çok ihtiyaç vardır. Bu da her şeyin tek bir seferde karşılanabileceği hizmet arzına talebi artırmaktadır (Uca, 2016, s. 96-97).

Hız, her açıdan arzulanan bir araçtır ve yetişilmeye çalışılan bu hayat döngüsü içinde yeni orta sınıf kadın, anneliğe, hem onu yavaşlatacak bir unsur olduğundan; hem de sınıf hassasiyetleri dolayısıyla mevcut şartların

bir çocuğun gelişimi için uygun olmaması sebebiyle sorgulayıcı yaklaşmaktadır. Bilhassa geç kapitalizm döneminde zaman kullanımına verilen önem hayli hassastır ve en 'verimli' ve en 'keyfi' şekilde değerlendirilmesi arzulanmaktadır. Bunda şüphesiz, *“artık kimsenin alışveriş edemeyeceği, tüketemeyeceği ya da ağ kaynaklarından yararlanamayacağı hiçbir an, yer ya da durum”* bırakmayan 7/24 kültürünün de etkisi vardır (Crary, 2015, s.40). Zamanın/yaşamın/işin 7/24 durmaksızın işlediği geç kapitalizm çağında insan, ister istemez bir şeylere yetişme telaşı ve bir şeyleri kaçırma korkusu duymaktadır. Zamanı algılayış şekli kadar zamanı kullanma biçimi de değişmiştir. Dolayısıyla zamanın değeri de... Zaman artık hıza bağımlı bir öge olarak harcanmaktadır.

Güvencesizlikle yakından ilintili diğer karakteristik değerler ise *mobilité* ve *esneklik*dir. Bugün *anlık (just in time)* üretime denk düşen anlık istihdam stratejisi giderek baskın hale gelmektedir. Beyaz yakalılar için, yükseltilecek bu yeni yapıda birey, *“her yerinden bükülebilecek denli esnek, kendi kendini sömürecek denli performans tutkunu... Her an işe koşulabilir ve her an erişilebilir”* olmalıdır (Meschnig ve Stuhr (2001)'dan aktaran: Bora ve Erdoğan, 2017, s.24). Bu yapı bağlamında en kısa esneklik tanımı ise *“Fordizme karşı Toyotalaşmak”*tır. Eş deyişle esneklik, maddi üretim tarzında gözlenen değişimin iş yapma tarzlarına da entegresidir; esnek üretim esnek uzmanlaşmayı, tüketici talebini en hızlı şekilde piyasa arzına çevirmeyi istemekte, bu da makinelerin olduğu kadar işçilerin de esnek ve vasıflı olmasını gerektirmektedir. Taşeronlaşmayı böylece yaratan sistem, ideolojik olarak esnekliği rutine karşı bir 'isyan' olarak empoze ettiğinden; kutsayan bir toplumsal yapıyı da zorlanmadan yaratmıştır (Şimşek, 2005).

Yeni orta sınıf kadın açısından esnekliğin memnuniyetle karşılanan bir değer olduğu iddia edilebilir; zira kök salma zorunluluğunu bertaraf etmektedir. Bora'nın da altını çizdiği üzere *“bir yere, bir işe, bir konuya, bir şehre bağlanmadan hep yeni fırsatlara açılmaya hazır olmak başlı başına bir vasıf, bir kalite olarak”* değerlendirilmektedir (Bora, 2017, s.55). Esneklik, ayrıca çalışma zamanının özgürleşmesi olarak da lanse edilmektedir; ancak gerçekte işleyiş böyle değildir. Akşam ya da gece işleri hala daha alt sınıflara yüklenirken; gün içinde ve hafta saatlerini 'dilediği gibi' bölerek çalışmak ya da istediği yerden çalışmak ayrıcalıklı sınıfların inisiyatifidir. Kaldı ki bir esnek zamanlı çalışan çalıştığı zamanı ve mekânı kendi seçebilse bile emek süreci üzerinde bütünüyle kontrol sahibi değildir; uzaktan da olsa gözetime tabidir (Sennett, 2011, s.59-60). Yine de esneklik yalnızca zaman ve mekân açısından değil; daha geniş çaplı bir mobilité şansını da sağladığından

önemsemektedir. Oysa bir çocuğun varlığı farklı, daha durağan ve yerleşik bir hayat tarzı getirir.

Yeni orta sınıflar hakkında burada tekrar vurgulanması gereken bir diğer nitelik ise *eğitim*dir. Bilindiği üzere yeni orta sınıflar, sınıf konumlarını bütünüyle olmasa da aldıkları eğitime borçludur. Bora'nın da ifadesiyle "*eğitim yoluyla meslek edinme ve toplumsal konumunu bu meslek üzerinden kurma*" bu sınıfın tanımlayıcı niteliğidir (Bora, 2017, s.183). Ailelerinin onların eğitimine ayırdıkları yatırım oranında bir yaşam şansı edinen bu sınıf üyeleri, eğitimlerini diğer sermayelerle dengeleyebilmeleri oranında da yukarı yönlü bir hareket sağlamaktadır. Bu sebeple kültürel sermayelerinin de kaynağı olan eğitime ilişkin ayrı bir hassasiyetleri vardır, zira kendilerini alt sınıflardan ayırma stratejileri de eğitim üzerine kuruludur. Ancak her eğitimin aynı sonucu yaratmadığı da bilinen ve tecrübe edilen bir gerçektir. Öyle ki eğitimin niteliği ve içeriği kadar hangi kurumdan alındığı da kıstastır. Sözelimi bir taşra üniversitesinden mühendis çıkmakla; metropollerin anlı şanlı, sayılı üniversitelerinden ya da yurtdışının saygın kurumlarından aynı eğitimi almak, aynı sınıfsal konumla sonuçlanmamaktadır. İlkinden çıkan beyaz yakalı alanında olsa bile muhtemelen asgari ücret karşılığı bulabildiği herhangi bir işte çalışacakken; ikincisinden mezun beyaz yakalı büyük ihtimalle dolgun bir ücretle sektörün marka isimlerinden birinde yönetici pozisyonuna tırmanacaktır. Bunda daha iyi bir okulda okumanın sebebi gösterilebilecek bireysel başarı ve/ya yetenek kadar, daha iyi bir okulu hedef gösterecek kültürel sermayeye sahip aile yapısı, o okulda okumaya yetecek ekonomik sermayenin varlığı ve o okulda okumanın getireceği çevrenin yaratacağı sosyal sermayenin artışı gibi pek çok değişkenin rolü vardır. Yine de vitrine çıkan eğitimin kendisi olduğundan, yeni orta sınıflar için mevcut sermayelerini aktarma ve artırma yolu olarak çocuklarının eğitime yatırım yapmak kritik bir konudur. Çocuğu mümkün olan en prestijli okullara göndermenin neredeyse sınıfsal bir 'saplantı' haline geldiği yeni orta sınıf için eğitim, akışına ya da devletin sunduğu sınırlı imkânlarla bırakılamayacak denli önemsenen planlı programlı bir aile politikasıdır (Erdoğan, 2017; Rutz ve Balkan, 2016; Bourdieu, 2015). Bu noktada özel okullara kayan eğitim tercihi, eğitim kalitesinin yanı sıra yeni orta sınıf değer yargılarının güncel devlet politikalarına uyumsuzluğuyla da alakalıdır. Özetlemek gerekirse, yeni orta sınıfın -yukarıda bir kısmından söz edilen- içkin koşulları, onun hem yeni annelik mitiyle bağını hem de bu sınıfa mensup kadınların kendi tercihleri üzerinde ki determinasyon hakkını kurmaktadır.

Yeni orta sınıfa dair edinilen bu genel bilgi çerçevesini akılda tutarak yeni annelik mitine bakılacak olursa; Susan Douglas ve Meredith Michales'in

The Mommy Myth (2004) adlı kitabında yer alan betimlemenin bir hayli açıklayıcı olduğunu görölür:

“Yeni annelik, medyada en yaygın ve güçlü şekilde temsil edilen; anneliği kutlar gözükken ama gerçekte kadınların ulaşabileceğinin ötesinde mükemmellik standartları ortaya koyan bir dizi idealler, normlar ve uygulamalar setidir. Betty Friedan’ın 1960’lardaki ünlü nitelemesi “kadınlığın gizemi”nin en son ve doğrudan versiyonu olarak da tanımlanabilir. Kadınlığın gizemine oranla çok daha moda ve uygun ve ilerici görünmektedir; zira bugünlerde anneler pek tabii ev dışında çalışabilirler ve çalışmaktalar, kendi tutkuları ve paraları var, çocuklarını kendi başlarına yetiştirme ya da çocuklarıyla evde kalmayı seçme özgürlüğüne sahipler. Ve kadınlığın gizeminden farklı olarak kadınların erkeklere itaat etmesi gerektiği fikri yeni annelikte kabul gören bir eğilim değil. Aslında yeni anneliğin merkezinde, kadınların tercih sahibi, kendi kaderlerini tayin etmeye muktedir, özerk bireyler oldukları yönündeki feminist kararlılık yatıyor; ama burası aynı zamanda feminizmin çarpıtıldığı yer. Çünkü bir kadın olarak yapılabilecek en özgür seçim; öncelikle ‘gerçek’ bir kadın olduğunuzu ve sonrasında ise Rahibe Teresa’nın özverisiyle Donna Shalala’nın profesyonelliğini bünyesinde barındıran iyi ve anneliğe layık biri olduğunuzu kanıtlamak olabilir ancak. Dolayısıyla yeni annelik özünde çelişkilidir hem feminizmin içinden çıkar hem de onun tarafından reddedilir” (Douglas ve Michaels, 2004).

Yeni annelik mitine göre, bugünün kadını bir çocuk sahibi olmadan tamamlanamayan, çocuğa birincil bakım veren olması şart koşulan ve kendini tamamen çocuklarına adanması beklenen kadındır. Görünüşte bu bir annelik kutlaması olsa da derin ataerkil gözetimin yanı sıra kadınlara getirilen ve kadınlar tarafından da içselleştirilen kısıtlamaları yansıttığı (Thompson, 2017) gerekçesiyle feminizmin eleştirel yaklaştığı bir mesajdır. Burada akla “o halde yeni annelik ideolojisini ‘yeni’ yapan nedir?” sorusu gelebilir. Bu sorunun yanıtı yine Douglas ve Michaels’tedir. Altını çizdikleri üzere, yeni annelik erkeklere değil, *çocuklara boyun eğmekle* ilgili bir mittir. Görünürde 1950’lerin boğucu ev kadınlığından çok daha özgürleştiricidir, bir yönden de bu doğrudur ama sakladıklarına da dikkat etmek gerekir. Zira kaçacak yer bırakmaz; hangi vasıflara ve sosyal konuma sahip bir kadın olduğunuz fark etmeksizin yeni annelik, alternatiflerinizi sınırlar ve doğum öncesi süreçten

başlayarak çocuk yetiştiriminin her aşamasını ticarileştirir (Douglas ve Michaels, 2004). Böylece kadınlar, 'iyi ve kötü karar vericiler' olarak etiketlenip ayrıştırılabildiği gibi, çocuk sahibi olmanın tüm yükünü sırtlanmaya da razı edilebilir zira tercihlere bağlı söz hakkı anneye devredilmekte ve annelik kutlanmaktadır ki zaten en iyi bakımı da en iyi kararı da ancak annenin verebileceği sürekli tekrar edilen mesajlardır.

Sharon Hays, yeni annelik mitini geç yirminci yüzyıla tarihlendirmekte ve *yoğun annelik* olarak tarif etmektedir. Kültürel olarak da kabul edilen bu model, annelerin çocuklarını büyümesi için muazzam derecede zaman, enerji ve para harcamasını talep etmektedir (aktaran: Silva, 2014, s. 7). Ayrıca Hays'a göre yoğun annelik *orta sınıf bir ideolojidir*. Her ne kadar tüm sınıflar çocuk yetiştiriminin çeşitli düzeylerde çocuk merkezli ve duygusal açıdan soğurucu bir iş olduğuna inansa da yoğun anneliğin yoğun emek talebini uç noktalarda karşılamaya girişen orta ve üst-orta sınıf annelerdir (aktaran: Silva, 2014, s.8). Yeni annelik mitinden en çok bu sınıf etkilenmektedir ve bu mit, kadınların sahip olduğu farklılıklara rağmen, onları sadece yaşa, ırka ve yaşam tarzı tercihlerine göre bölmeye ve ayrıca dar, homojenize, üst-orta sınıf, bütünüyle tanımlı bir annelik imajını pekiştirmek suretiyle evcilleştirmeye çalışmaktadır (Douglas ve Michaels, 2004). Bu noktada ise Hays, daha fazla annenin işgücü piyasasına girmesiyle yoğun annelik mitinin kültürel açıdan belirgin hale geldiği iddiasında bulunmakta ve Foucault'nun teorisini dolaylı olarak anımsatmaktadır: Foucault'ya göre kültürel hegemonya, karşıt hegemonik güçlere girişenler üzerinden bir başarısızlık öyküsü kurularak yaşatılır (Johnston ve Swanson, 2006, s. 510). Bu bağlamda, 'doğru' olanı seç(e)memiş diğer kadınların varlığı, yeni annelik mitinin 'iyi karar verici'leri olan annelerin oyunda kalmasını sağlamak için önemli bir motivasyon kaynağıdır.

Annelerden beklenen yalnızca iyi karar vericiler olmaları değil, *her şeye sahip (have-it-all¹³)* olmalarını sağlayacak kararlar vermeleridir. Hallstein'in *Bikini-Ready Moms*'da altını çizdiği üzere (2015, s.2-3):

---

¹³ Hallstein'in sıklıkla kullandığı bir kavram olan *have it all*, bir nevi modern zamanların kendini gerçekleştirme idealidir. Bugün kadınların iyi bir eğitime, kariyere, eşe, yuvaya, çocuğa, gelire, vb.'lerine sahip olma hakkı kadar iyi bir bedene, sağlığa, güzelliğe ve çekiciliğe sahip olma hakkı da vardır; bu hak anne olsalar dahi bakidir ve bu hakkı kullanmak bir tercih meselesidir. Mümkünse her şeye sahip olmamızı sağlayacak seçimlerle hareket edilmelidir zira artık bunlar birer güç(lenme) aracıdır ve sağladığı mobilitenin yanı sıra kendi kendine yeter hale gelmeyle özgürleşmenin de yolunu açmaktadır. Bedene yönelmiş dikkat artık sadece 'ahmak kadın işi' olarak yorumlanamayacak bir noktadadır; bugün beden, önemli bir yatırım aracıdır ve bedensel sermaye kadının açığa çıkardığı iradesinin bir yansıması olarak ele alınmaktadır.

“Çağdaş anneler artık, gebeliği kamusal alanda ve iş yerinde edindikleri yeni tarz toplumsal cinsiyet eşitliğinin yoluna çıkan ‘küçük bir yumru’ olarak yaşayabilirlerse, kendi bedenlerini kaybetmeden -hatta bazen doğum sonrası bedenlerini iyileştirerek- gebeliğin ve anneliğin içine girip çıkabilirler. Ayrıca, neo-geleneksel aile kuralları içinde kaldıkları ve ‘iyi’ hatta aşırı iyi anneler oldukları sürece hala eğlenebildiklerini, seksi olduklarını, kendi hayallerini kurduklarını ve anne olduktan sonra da kendileri için yaşadıklarını göstermeleri beklenir”.

Yeni annenin kültürel ideali, kadının kadınlığını kaybetmeden anne olması gerektiğine dair bir söylem üretmektedir^{14/15} ve bu söylem, bir tür kadınlık- annelik çatışmasına evrilme potansiyelini içinde taşımaktadır; zira yukarıda gerekçeleri sıralandığı üzere, özellikle yeni orta sınıf kadınlık algısı bağlamında annelik artık kadınlığın doğal sonucu olarak anlaşılmamaktadır. Sagaert’in de vurguladığı üzere, yuvarlak hatlara dair imge bugün sağlığın, şehvetin ve doğurganlığın sembolü olmaktan uzaktır ve gittikçe artan zayıflık arzusu, orta sınıflara kadar giden annelik işlevinin gerilemesiyle çakışmaktadır (Sagaert, 2017, s.148). Susan Bordo’nun gözlemlediği gibi, anoreksik beden de dâhil olmak üzere ince kadın bedeni, sembolik olarak bir kadının kendi kendini ustalıklı, inkârla ve kontrolle herhangi bir duruma alıştırmaya yeteneğini, özellikle de ele avuca sığmaz kabul edilen kadın bedenini kontrol yeteneğini göstermektedir. Ve kontrol, ince gebeliklerde özellikle önemlidir zira Nash’ın iddia ettiği üzere, gebelik, kadın bedeninin kontrol dışına çıktığı düşünülen bir süreçtir (aktaran: Hallstein, 2015, s. 82). Bu bağlamda denilebilir ki, feminizmin ‘bedenimiz bizimdir’ sloganı; yeni annelik miti nezdinde bir çabanın, inşanın, kazanılan ve sürdürülmesi için

---

¹⁴ Hallstein bu yeni söylemin bedene yaptığı vurguyu önemser ancak tam anlamıyla da sahipleniyormuş gibi değildir; zira vurgu birtakım ön koşulları da beraberinde getirir. Söz gelimi ideoloji nezdinde, kendine bakıp ‘çocuğuna bakmayan’ bir kadının bedenine gösterdiği özen; kendine de çocuğuna da bakan bir kadının özeniyle eş anlamlı değildir. Bu nedenle Hallstein, yeni söylemin kadınlar için yeni fırsatlar yaratabileceğine dikkat çekerken, bir yandan da ‘ama’ları göz ardı etmemeye çalışır.

¹⁵ Bu söylemin ortaya çıkışında, başka pek çok tarihsel dönüşüm de rol oynamıştır. Sagaert’in belirttiği üzere; vatandaş sayılma ve eğitim görme hakkı kazanmış, doğurganlığının kontrolünü eline almış ve en azından kanun önünde erkeklerle eşit sayılmış kadının, artık sadece güzelliğiyle değerlendirilmesi kabul görmese de; kadın fiziği önem kazanmıştır. Varlığı kabul edilen kadın bundan böyle ‘görünüşün tiranlığı’na sokulmuştur (Sagaert, 2017, s. 17). Görünüşe verilen bu önem artışında, yirminci yüzyıla birlikte gündelik hayatta yaygın olarak karşımıza çıkmaya başlayan aynaların, fotoğraf ve sinemanın, moda dergilerinin, afişlerin, reklamların ve internet yoluyla dolaşıma giren diğer görsel öğelerin de payı vardır. Böylece kadınlar kendi kendilerinin efendisi olmaya, kendilerine gösterdikleri özenle bedenlerine sahip çıkmaya ve görünüşlerinin yaratıcısı olmaya teşvik edilmiştir (Sagaert, 2017, s. 140).

çokça para, zaman ve emek harcanan, başka bir canlının 'istilasına' pek sıcak bakılmayan bir *değerin* ifadesine dönüşebilme potansiyeline sahiptir. Bugünün genç kadınları için beden, anneliğe vakfedilecek bir araçtan çok daha fazlasıdır; ama illa anne olunacaksa da sıkı bir şekilde korunmalıdır. Hallstein, -adı yeni annelik mitinin tasarladığı bu kadını bir tamlamayla özetler nitelikteki kitabı- *Bikini-Ready Moms* (2015)'da şöhretli profiller üzerinden söz konusu yeni anlam haritalarını ortaya koymakta ve bedeni bebek için 'dar' gelen bu anne temsilinin kadınlar üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Ona göre, şöhretli anne profilleri kaçınılmaz biçimde beyaz, en azından orta sınıf, natrans, heteroseksüel ve iyi annelik ideolojisini aşırı içselleştirmiş imtiyazlı bir anneliği teşvik etmekte ve pekiştirmektedir (Hallstein, 2015, s.4). Şöhret sahibi anneler, anneliği yaşamlarındaki en iyi ve en önemli deneyim olarak dile getirmekte, anneliği sevmekte, anne olduktan sonra 'aradıklarını' bulmakta, sakin-huzurlu-tatminkâr- *her şeyin üstesinden kolaylıkla gelen (juggle-it-all)* bir resim çizmekte ve iyi giyimli, iyi huylu çocuklarıyla caka satmaktadırlar (Hallstein, 2015, s.5-6). Üstelik tüm bunları, cinselliklerini yaşamaya ve cinsel cazibeleriyle göz doldurmaya devam ederken yapmaktadırlar. Hal böyle olunca da kimi kadınlar için annelik tamamen 'tabu' haline gelmekte; yeterince iyi bile değil, her açıdan mükemmel anne olunması gerektiği fikri pekişmektedir. Diğer taraftan annelik ve kadınlık arasında kurulan bu 'kusursuz' denklem; yeni orta sınıfa mensup kadınları, annelikle kadınlığı aynı bedende taşıyamayacakları fikrine sevk etme riskini içermektedir.

Adrienne Rich, gebeliği, doğumu ve emzirmeyi kadınların en derin bedensel deneyimleri kabul ettiğinden, gebe kadın bedeninin nesneleştirilmesini sorunlu bulmaktadır (aktaran: Williams, Christopher ve Sinski, 2017, s.3). McRobbie gibi feministler ise bu durumu ideolojinin kadınlar üzerindeki yeni bir baskı aracı olarak okumaktadır; Sagaert'in de vurguladığı gibi, örneğin tüm kadınlar zayıflığın güzellik belirtisi olduğunu benimsediklerinde güzellik kanonlarını kabul etmeyenler marjinalize olmakta ve horlanmakta, bu da bir tür *diktatörsüz diktatörlük* yaratmaktadır (Sagaert, 2017, s. 152). Bu bağlamda Tyler için gebelik, artık kadınları güzel olmaya ve heteroseksüel arzuları beslemeye zorunlu kılan eleştirilerden 'kaçmak' için fırsat sunan bir dönem değildir; aksine neoliberalizm anneliği daha derin bir şekilde metalaştırmıştır. Bugün gebe güzelliği adı altında kabul edilen kriterler, annelikle neoliberal işyeri arasındaki gerilimleri önleyen ya da gizleyen, ayrıca sınıf eşitsizliğinin yanı sıra orta sınıf anneliği de destekleyen bir *disiplin teknolojisi* gibi çalışmaktadır (Gill ve Scharff, 2013, s.7). Öyle ki gebe bedeni, doğum sonrası nasıl bir anne olunacağını hem sembolü hem

de somutlaşmış hali gibi algılanmaktadır. Kilo yönetimi, annelik stili, hamile vücutla rahatlığın ve mutluluğun nasıl sürdürülebildiği, yaklaşan doğum için nasıl hazırlanıldığı gibi pek çok konuda gösterilen *performans*, bir 'seçim silahı' işlevi görmektedir ve gebenin ilerideki anneliği hakkında fikir verir hale gelmektedir (Hallstein, 2015, s.105-106). Bu noktada Turner'a göre bedenlerimizi nasıl hissettiğimiz, başkalarının onları nasıl algıladıkları, işledikleri ve davrandıkları kültürel işlevlerdir ki beden aynı zamanda Bourdieu'nun da *kültürel sermaye* olarak tanımladığı şeyin önemli bir kısmıdır; insanları gerek toplum içinde gerekse toplumlar arasında birbirinden ayırmanın bir yoludur (Wallace ve Wolf, 2012, s.506-507). Dolayısıyla bir kontrol ve düzenleme aracı olmanın yanı sıra sınıfsal farkın da sureti olan beden, yeni orta sınıf kadınlığın inşasında önemli bir olgudur. Yine de bu bakış tersine çevrilebilir. Her ne kadar Turner gibi daha klasik bir gelenekten durumu okuyanlar, "*kadın bedenlerini kontrol altına almak, onların kişiliklerini (de) kontrol*" (Wallace ve Wolf, 2012, s.517) edebilmek anlamına gelir dese de Lipovetsky gibi daha çağdaş filozoflar, bu konuda aynı fikirde değildir.

Lipovetsky, *Güzellik Güç müdür?* başlıklı YouTube söyleşisinde; "*bugün artık kadın güzellik pratiklerinin yalnızca erkek arzularının bir yansıması olarak görülemeyeceğini*" belirtmektedir.

*"Güzellik pratikleri, kadının kendine bakma arzusudur ve kadın, sahip olduğu bu aracı zamanın ele geçirmesine izin vermemektedir. Bu bir çeşit benlik (kendilik) yönetimidir, evet belli bir çaba sarf etmeyi gerektirir ama burada olumlu olan bir şey vardır; o da kadınların her şeye rağmen kaçınılmaz olana boyun eğmek yerine daha uzun süre daha güzel kalmaya karar vermesidir"*¹⁶.

Lisa Jervis ya da Andi Zeisler gibi üçüncü dalga feministler için de güzellik uygulamaları zevkli, bireysel seçime dayalı ve yetenek gerektiren kadınsı uğraşlardır (aktaran: Lazar, 2013, s.37). Bu bağlamda, kutsal annenin her şeyi kabullenen cefakâr teslimiyetiyle kıyaslandığında seksi anne kelimesinin tam anlamıyla *iradenin vücut bulmuş halidir*¹⁷. Seksi anne

---

¹⁶Detaylı bilgi için bakınız: Beauty is a power? Gilles Lipovetsky, adlı video. <https://www.youtube.com/watch?v=qHB4mnv2VSk&feature=share>, Erişim Tarihi: 20.06.2018, Erişim Saati: 14:10.

¹⁷Doğumdan önce ve/ya sonra seksi bir anne bedenine sahip olabilmek her ne kadar -Dworkin ve Wachs ya da Jette gibi- kimi sosyologlarca *üçüncü vardiya* (ilk iki vardiyayı Arlie Hochschild çocuk bakımı ile ev içi sorumluluklar ve iş yeri olarak tanımlamıştır) olarak nitelense de bu ikinci dalgavari bir bakıştır zira üçüncü vardiya geçebilmek için ilk iki vardiya esneklik ya da muafiyet şarttır (aktaran: Hallstein, 2015, s. 135-136). Bu, sınıf ayrımına işaret eden bir yorum gibi görünse de iradeyle de yakından ilgili olduğu kanısındayım; zira devreye öncelikler girebilir

mitinde çok fazla yatırım vardır, bu yatırım için kadından çok şey talep edilmektedir ama bu mit kadının aktif olmadan, bir seçim yapmadan ve o seçimi sürdürmeden ulaşabileceği bir sonuç asla değildir. Dolayısıyla kadının kendilik yönetimini kendisinin ele geçirmesine ve tercihlerini ortaya koymasına bir güzelleme olarak da okunabilir. Burada gerçekten kadını kendisiyle barıştıran ve özneleşmeye götüren güçlendirici bir fırsat da olabilir. Ne var ki bu fırsatın, seksi anne mitinin yeni bir tür norm haline getirilmesiyle sabote edildiği de aşikârdır¹⁸.

Hallstein'in da altını çizdiği üzere, annelerin bugün *her şeye sahip olma* idealini yönetmekte çektikleri zorluğun nedeni, bu ideali bir 'seçim silahı'na dönüştürememelerinde aranmaktadır. Şöhretli anne profillerinin gebe bedeni artık, anneleri annesel beden üzerinde çalışmanın *kişiyeye özel* bir çözüm olduğuna ve neo-geleneksel aile yapılarında annelerin hem *her şeye sahip olma* hem de *her şeyi yapma (do it all¹⁹)* kabiliyetlerini güçlendirebileceklerine ikna edebilmek için kullanılmaktadır (Hallstein, 2015, s. 3).

Günümüzde kadın yaşamındaki hemen her şey bir tercih, sorgulama ve arbitraj meselesidir. Prensipite hiçbir etkinlik artık kadınlara kapalı değildir ve toplumsal hayattaki yerleri erkeklerce tepeden inme bir şekilde belirlenmemektedir. Kadınlar kendi yaşamlarını baştan sona tanımlamak ve kurmak gibi modern bir zorunluluğa tabidir. Kadınların halen politik ve iktisadi iktidara olan mesafeleri alenidir ancak kazandıkları kendini yönetme gücü de görmezden gelinmemelidir. Kadınlara atfedilen o eski büyü, gizemli, uğursuz güçler; bugün kendi geleceğini tasarlama ve inşa etme gücüyle yer değiştirmiştir (Lipovetsky, 1999, s.179-180). Catherine Hakim, yirmi birinci yüzyılda kadınların hayat tercihlerinin temel olarak üç kategoride ele alınabileceğinden söz etmektedir; *ev-merkezciler*, *iş-merkezciler* ve

---

ve kadın, bedenini halının üzerindeki döküntülerden, bebeğin kusmuklu giysilerinden ya da iş yerinde kendisinden talep edilen mesaiden daha çok önemseyip, bedenine ve kendine daha çok vakit haralayabilir. Nash'ın da vurguladığı üzere, üçüncü dalğanın bakış açısından, disipline edilmiş ve nesnelleştirilmiş bir gebe beden, orta-sınıf kadınlar için özgürlük ya da kurtuluşla eş anlamlı olabileceği gibi feminist bir inşa olarak da kabul edilebilir (aktaran: Hallstein, 2015, s. 138).

¹⁸ Ancak benzer pek çok şey gibi, elimizdeki bu güzellik aracını da nötr görme ve bizim onu kullanma şeklimize göre güç ya da güçsüzlük getireceğini düşünme eğilimindeyim. Zira *ideoloji bize ne yapıyor?* sorusuna sıkışıp kalmak, bir noktadan sonra mağduriyet söylemi üretmekten öteye geçmemeye başladığından, -bu soruyu unutmuyarak- artık sorulması gereken *biz ideolojiyle ne yapıyoruz?* olmalıdır. Yapılar elbette önemlidir ama o yapılarda gedikler açmak da bir o kadar değerlidir.

¹⁹ Toplumsal yapıımızdaki karşılığı 'çocuk da yaparım kariyer de' anlamındadır.

*uyumcular*²⁰ (aktaran: Badinter, 2011, s.30). Hakim'in bu ayrımı, annelik ideolojisinin popüler izdüşümleriyle de örtüşmektedir. Ev-merkezciler mitlerin *makbul annesini*, uyumcular orta yolu bulan ne annelikten ne de kariyerden vazgeçen ama bunu kendi bildikleri şekilde yapan *alternatif anneyi* ve iş-merkezciler de anneliği çeşitli sebeplerle kendine uzak bulan *anne olmayan kadını* imlemektedir. Dolayısıyla kadınlar artık ister çocuk, ister kariyer, isterse ikisinin sentezi karma bir yol üzerinden ilerlesinler, dikkate alınması gereken bunun *tercih* mahiyetidir. Zira Direk'in de altını çizdiği üzere kadınların kendi patikalarını açmaları, özerklik arayışları, hayatta kalmak için geliştirdikleri stratejilerle yol haritaları oluşturmaları ve ezilseler dahi varlık göstermeye devam etmeleri hegemonik söyleme karşı kadınların da bir sembolik güce sahip olduğunu ve bu gücü kullandığını göstermektedir (Direk, 2018, s.192-193).

Sonuç

Cinsel ayrımlar ve eşitsizlikler hala gündemde olsa da kolektif zorlamaların yerine olasılıkların geçtiği günümüzde, kadın ve erkeğin artık kendini yaratma açısından 'yapısal olarak' benzer konumlara sahip olduklarını görmek önemlidir (Lipovetsky, 1999, s.180). Yarış hala eşitsiz koşullarda başlasa da artık herkesin yarışa katılma hakkı vardır ve hakları küçümsememek gerekir. Zira haklar ve özelde kadın hakları tarihi, ilmek ilmek örülerek genişletilmiştir. Yenilik, çoğul ve seçici normlara heterojen stratejilerin, serbestlik ve belirsizlik marjlarının eşlik ettiği 'açık' bir toplumun doğuşundadır. Belirli belirsizlikler geçmişte bir düzeneğe bağlıyken, bugün bireysel değerlendirmeler ve tercihler söz konusudur. Kadınların önünde artık normlardan ve toplumsal rollerden bağımsız olmasa da 'duruma göre' oluşan tercihlere ve öznel belirsizliklerin gücüne dayalı bir alan vardır (Lipovetsky, 1999, s.181).

Günümüz toplumlarındaki annelik ideolojisinin geçmişle en büyük farkı; kadınların mitleri tercihleri doğrultusunda ele alması ve kendi ihtiyaçlarına uyarlaması olarak işaretlenebilir. Lipovetsky'nin de vurguladığı gibi bir norm geleneksel olsa dahi bireysel arzular doğrultusunda yeniden

---

²⁰ Hakim'e göre bu dağılımın istatistiksel açılımı şöyledir; ev-merkezciler kadınların yaklaşık %20'sini ifade etmektedir. Temel öncelikleri aile yaşantısı ve çocuklardır, çalışmamayı tercih ederler. Diplomalari entelektüel çeyiz işlevi görür ve aileye yönelik politikalara açıktırlar. Uyumcular, kadınların %60'ını temsil eder. Planlı ve istikrarlı bir kariyere sahip olmaksızın hem çalışıp hem aile hayatı kuranlardır. Profesyonel bir adanma olmadan çalışmak tercihleridir. Diplomalari çalışma niyetiyle alınmıştır ve her tür politikaya açıktırlar. İş-merkezcilerse kadınların %20'sini yansıtır. Çocuksuz kadınlar burada toplanmakta ve temel öncelikleri işleri ya da kamusal alandaki eşdeğer etkinlikleri olmaktadır. Kendilerini tamamen işe vermişlerdir, yüklü bir akademik formasyonları vardır. İşle ilgili politikalara açıktırlar (aktaran: Badinter, 2011, s. 30).

şekillendirilebiliyorsa, yaşamaktadır (Lipovetsky, 1999, s.194). Bu bağlamda, bugün hala büyük bir ideoloji olarak annelik vardır, annelik ideolojisi yaşamaktadır; ama diğer tarafta da bunu sorgulamaya yetkin kadınlar ve onların kendi amaçları doğrultusunda eğip bükerek yeniden anlamlandırıldığı normlar vardır. Özellikle yeni orta sınıfın kadınlık inşası, normları kendi durumunu meşru kılacak şekilde biçimlendirme konusunda kadınları ustalaştırmaktadır.

Orta sınıf kadınlar, makale boyunca ele alınan nedenlerle, üreme politikalarının hedef kitlesidir. Çalışma kapsamında değinilen literatüre ve tartışmalara bakıldığında; annelik ideolojisinin yeni orta sınıf kadınlık inşasında ki yeri ve önemi de açıkça görülebilir. Annelik, sınıfsal bir ideoloji olarak yeni orta sınıfa mensup kadınların gündemlerini işgal etmektedir. Bu işgalin çerçevesini ise yeni annelik miti çizmektedir. Bu mit uyarınca, bir kadın için çocuk yetiştirmek artık başlı başına bir projedir. Kadınların, böyle bir projeye dâhil olup olmaması noktasında, annelik hala çok güçlü bir kimlik unsuru olarak ideolojik hegemonyasını dayatsa da bugün yeni orta sınıftan kadınlar için seçim şansı vardır ve kullanılmaktadır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Kaynakça

Abrams, K. (1989). *Ideology and women's choices*. Erişim Adresi: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1543&context=facpubs>, Erişim Tarihi: 29.11.2018, Erişim Saati: 00:02.

Akarçay, E. (2016). Yeme pratikleri üzerinden yeni orta sınıf(lar)ı anlamaya çalışmak. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları*, No: 54 (2016-2). Sayfa No: 33-60.

Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı annelik mi?* (Çev: Ayşen Ekmekci). İstanbul: İletişim Yayınları.

Bora, A. (1998). *Türk modernleşme sürecinde annelik kimliğinin kurulması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bora, A. (2017). Aile: En güçlü işsizlik sigortası. İçinde: *Boşuna mı okuduk? Türkiye'de beyaz yakalı işsizliği*, (Tanıl Bora, Aksu Bora, Necmi Erdoğan, İlnur Üstün). İstanbul: İletişim Yayınları, Sayfa No: 181-201.

Bora, T. & Erdoğan, N. (2017). Yeni kapitalizm, yeni işsizlik, beyaz yakalılar. İçinde: *Boşuna mı okuduk? Türkiye'de beyaz yakalı işsizliği*, (Tanıl Bora, Aksu Bora, Necmi Erdoğan, İlnur Üstün). İstanbul: İletişim Yayınları, Sayfa No: 13-44.

Bourdieu, P. (1992). *The logic of practice*. (Trans: Richard Nice). California: Stanford University Press.

- Bourdieu, P. (2013). *Outline of a theory of practice*. (Trans: Richard Nice). New York: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi*. (Çev: Derya Fırat ve Günce Berkkurt). Ankara: Heretik Yayınları.
- Brym, R. (1998). *New society: Sociology for the 21th century*. Canada: Harcourt Brace Publishing.
- Chollet, M. (2020). *Bugünün cadıları*. (Çev: Hazal Louze). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Comer, L. (1984). *Evlilik mahkûmları*. (Çev: Sedef Öztürk). İstanbul: Kadın Çevresi Yayınları.
- Connell, W., R. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika*. (Çev: Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Crary, J. (2015). *7/24: Geç kapitalizm ve uykuların sonu*. (Çev: Nedim Çatlı). İstanbul: Metis Yayınları.
- Davidoff, L. (2016). *Feminist tarih yazımında sınıf ve cinsiyet*. (Çev: Zerrin Ateşer ve Selda Somuncuoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demir E, S. (2016). Enformasyon toplumu ve yeni orta sınıflar. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, (36), 41-70.
- Direk, Z. (2018). *Cinsel farkın inşası: Felsefi bir problem olarak cinsiyet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Douglas, S. & Michaels, M. (2004). *The mommy myth*. New York: Free Press.
- Eliade, M. (2001). *Mitlerin özellikleri*. (Çev: Sema Rifat). İstanbul: Om Yayınevi.
- Erdoğan, N. (2017). Sancılı dil, hadım edilen kendilik ve aşınan karakter: Beyaz yakalı işsizliğe dair notlar içinde: *Boşuna mı okuduk? Türkiye’de beyaz yakalı işsizliği*, (Tanıl Bora, Aksu Bora, Necmi Erdoğan, İlkur Üstün), İstanbul: İletişim Yayınları. Sayfa: 75-115.
- Freeden, M. (2011). *İdeoloji*. (Çev: Hakan Gür). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Fromkin, V., Rodman, R. & Hyams, N. (2014). *An introduction to language*. New York: CBS College Publishing.
- Furedi, F. (2013). *Paranoyak anne babalık*. (Çev: Arzu Tüfekçi). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Gill, R. & Scharff, C. (2013). *New feminities: Postfeminism, neoliberalism, and subjectivity*. New York: Palgrave Macmillan.
- Gittins, D. (t.y./tarih yok). *Aile sorgulanıyor*. (Çev: Tuna Erdem). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Glenn, E. (1994). Social constructions of mothering: A thematic overview. Inside, *mothering: Ideology, experience, and agency*, (Ed: Evelyn Glenn, Grace Chang & Linda Forcey). New York: Routledge Publishing. Page:1-29.
- Goldthorpe, John H. (1998), *Rational action theory for sociology*, The British Journal of Sociology, 49 (2), 167-192.

Hallstein, L., O. (2015). *Bikini-ready moms: Celebrity profiles, motherhood, and the body*. New York: Suny Press.

Heritier F., Perrot M., Agacinski S., & Bacharan N. (2019). *Kadınların en güzel tarihi*. (Çev: Yonca Aşçı Dalar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hobsbawm, E. & Ranger, T. (2006). *Geleneğin icadı*. (Çev: Murat Şahin). İstanbul: Agora Kitaplığı.

İnal, A. (2003). *Roland Barthes: Bir avangard yazarı*. İletişim Araştırmaları Dergisi, 1(1), 9-38.

Johnston, D. & Swanson, D. (2006). Constructing the “good mother”: The experience of mothering ideologies by work status. *Sex Roles*, 54, 509-519.

Kaplan, A. (1992). *Motherhood and representation: The mother in popular culture and melodrama*. London: Routledge Publishing.

Kazak, S. (2009). *Anneliğin siyasal alandaki inşası, türkiye’de annelik ve siyaset: “Makbul” anneler ve “sözde” anneler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Lazar, M. (2013). The right to be beautiful: Postfeminist identity and consumer beauty advertising. Inside: *New feminities: Postfeminism, neoliberalism, and subjectivity*. (Ed: Rosalind Gill and Christina Scharff). New York: Palgrave Macmillan. Page: 37-52.

Levi-Strauss, C. (2013). *Mit ve anlam*. (Çev: Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: İthaki Yayınları.

Lipovetsky, G. (1999). *Üçüncü kadın: Kadında süreklilik ve yenilik*. (Çev: Filiz Nayır Deniztekin). İstanbul: Varlık Yayınları.

Macit, H. (2016). İdeoloji üzerine felsefi bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 26, 29-36. Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/271701>, Erişim Tarihi: 29.11.2018, Erişim Saati: 00:09.

Marazzi, C. (2010). *Sermaye ve dil*. (Çev: Ahmet Ergenç). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev: Osman Akinhay ve Derya Kömürçü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Miller, T. (2010). *Annelik duygusu: Mitler ve deneyimler*. (Çev: Gül Tunçer). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ovadia, S. & Habip, B. (2015). İdeoloji, inkâr ve tahrip olmuş ara alanların üçgeninde kadınlık ve annelik. *Cogito Düşünce Dergisi*, 81, 117-129.

Öngen, T. (1996). *Prometheus’ un sönmeyen ateşi*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Phoenix, A. & Woollett, A. (1991). Introduction. Inside *Motherhood: Meanings, practices and ideologies*, (Ed: Ann Phoenix, Anne Woollett and Eva Lloyd). London: Sage Publications, 1-12.

Phoenix, A. & Woollett, A. (1991). Motherhood: Social construction, politics and psychology. Inside *Motherhood: Meanings, practices and ideologies*, (Ed: Ann Phoenix, Anne Woollett and Eva Lloyd). London: Sage Publications, 13-27.

Pinçon, M. & Pinçon-Charlot, M. (2013). *Burjuvanın sosyolojisi*. (Çev: Hande Turan Abadan). Ankara: Epos Yayınları.

Ramazanoğlu, C. (1998). *Feminizm ve ezilmenin çelişkileri*. (Çev: Mefkure Bayatlı). İstanbul: Pencere Yayınları.

Rowbotham, S. (1987). *Kadın bilinci erkek dünyası*. (Çev: Şükrü Alpagut). İstanbul: Payel Yayınevi.

Rutz, H. & Balkan, E. (2016). *Sınıfın yeniden üretimi: Eğitim, neoliberalizm ve İstanbul'da yeni orta sınıfın yükselişi*. İstanbul: H2O Kitap.

Salman Yıkılmış, M. (2018). Pronatalist kültürde anne olmamak. *Fe Dergi*, 10(2), 85-97.

Sagaert, C. (2017). *Kadın çirkinliğinin tarihi*. (Çev: Serdar Kenç). İstanbul: Maya Kitap.

Saydam, B. (2015). Psikomitoloji: Ara-Da-Lığın bir karmaşa olarak inşası. *Doğu Batı Dergisi Mit ve Masallar Sayısı*, 18(71), 33-79.

Segal, R. (2012). *Mit*. (Çev: Nursu Öрге). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Sennett, R. (2011). *Karakter aşınması: Yeni kapitalizmde işin kişilik üzerine etkileri*. (Çev: Barış Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Silva, E. (1996). *Good enough mothering?* London: Routledge Publishing.

Silva, I. (2014). *Maternal representation in reality television: Critiquing new momism in TLC's here comes honey boo boo and Jon&Kate plus 8*. (Master Thesis). Erişim Adresi: https://repository.library.georgetown.edu/bitstream/handle/10822/709760/Silva_georgetown_0076M_12680.pdf;sequence=1 , Erişim Tarihi: 28.11.2018, Erişim Saati: 23:39.

Standing, G. (2019). *Prekarya – Yeni tehlikeli sınıf*. (Çev: Ergin Bulut). İstanbul: İletişim Yayınları.

Swartz, D. (2011). *Kültür ve iktidar: Pierre Bourdieu'nün sosyolojisi*. (Çev: Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.

Şimşek, A. (2005). *Yeni orta sınıf*. İstanbul: L&M Kitap.

Thompson, M. (2017). *Third wave feminism and the politics of motherhood*. Erişim Adresi: <https://www.colorado.edu/genders/2017/03/17/third-wave-feminism-and-politics-motherhood> , Erişim Tarihi: 29.11.2018, Erişim Saati: 00:22.

Uca, O. (2016). *Türkiye'de orta sınıfın fotoğrafı: Akışlar ve ilişkiler*. İstanbul: NotaBene Yayınları.

Voloşinov, V. (2001). *Marksizm ve dil felsefesi*. (Çev: Mehmet Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yıldırım, C. (2017). Orta sınıf analizleri: Teorik bir yaklaşım. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 171-189.

Zahmacıoğlu, O., Atalay, H., & Akbaş, B. (2015). Motherhood as a "profession": Post-career motherhood experiences of women from upper-middle class in Turkey. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 28(3), 255-264. Erişim Adresi:

http://www.dusunenadamdergisi.org/tr/DergiPdf/DUSUNEN_ADAM_DERGISI_ff3827a1f37241949b9a6530453518b6.pdf . Erişim Tarihi: 03.05.2018, Erişim Saati: 11:38.

Wallace R. & Wolf A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. (Çeviri: Leyla Elburuz ve Rami Ayas). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Williams B., Christopher K. & Sinski J. (2017). "Who doesn't want to be this hot mom?": *Celebrity mom profiles and mothers' accounts of their postpartum bodies*. Erişim Adresi: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2158244017720562> , Erişim Tarihi: 29.11.2018, Erişim Saati: 22:09.

Wittgenstein, L. (2000). *Felsefi soruşturmalar*. (Çev: Deniz Kanıt). İstanbul: Küyerel Yayınları.